

Pirati kroz povijest

Lassinger, Ivica

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:923575>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-28**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Diplomski studij engleskog jezika i književnosti i povijesti

Ivica Lassinger

Pirati kroz povijest

Diplomski rad

Mentor: doc. dr. sc. Zlatko Đukić

Osijek, 2020.

Sveučilište J.J Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Diplomski studij engleskog jezika i književnosti i povijesti

Ivica Lassinger

Pirati kroz povijest

Diplomski rad

Humanističke znanosti, Povijest, Stara povijest

Mentor: doc.dr.sc Zlatko Đukić

Osijek, 2020.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, datum

24.8.2020

Zvica Lominec 0122219461

ime i prezime studenta, JMBAG

Sažetak

Ovaj rad pisan je s namjerom da predstavi povijesni pregled, oblike i djelovanje piratstva i gusarenja te činioca ovih praksi u raznim sociološkim i geografskim kontekstima. Sadržaj ovoga rada uključuje definicije pojmova „pirat“ i „gusar“ kao i različite narode i grupe ljudi te pojedince koji su opisani pod ovim pojmovima. Povijesni pregled se proteže od početka razvijenih civilizacija do polovine 19. stoljeća kada piratstvo kao značajna pojava izumire u tadašnjem suvremenom društvu, te postaje manjina koja je aktivna i danas. Nastojim pokriti sva važnija geografska područja i narode ili grupe ljudi koji su, prema izvorima, opisani i navedeni kao pirati te koji su se bavili gore navedenim aktivnostima, kao i pojedince koji su u povijesti bili poznati gusari u službi kraljeva raznih zemalja kao i legendarne pojedince koji su postali sinonim za pirate i gusare. Pored povijesnog pregleda, rad će se posvetiti i glavnim obilježjima piratskog života, kao što su brodovi, oružje, vjerovanja, hijerarhija društva i funkcija u trgovini. Važno je napomenuti da ovi pojmovi, pogotovo hijerarhija, vjerovanja i funkcija u trgovini, variraju od kulture do kulture, od skupine do skupine, geografski i povijesno, te da se neki od njih mogu upotrijebiti samo u određenom kontekstu, dok se drugi mogu uzeti kao globalno pravilo. Predstavljanjem povijesnog pregleda i opisivanjem različitih kultura pronalazimo razlike ali i sličnosti koje možemo uzeti kao globalne pojmove i njima definirati pirate i piratstvo.

Pored svjetskih primjera, dio ovog rada govoriti će i o piratima na hrvatskom prostoru te narode i grupe ljudi koji su se bavili piratstvom i političke elemente s kojima su dolazili u sukob. Iako manje poznati u svijetu i nevezani za tradicionalnu sliku, vrijeme i prostor, pirati hrvatskog prostora oblikovali su ranu povijest Hrvatske i ostavili tragove u suvremenom svijetu prema kojima ih možemo prepoznati. Stoga, važno je i njih uvrstiti u ovaj kontekst, pošto njihovo djelovanje potvrđuje pravilo navedene teme. Na kraju, dati ćemo sveukupni zaključak o ovoj temi.

Ključni pojmovi: pirat, piratstvo, gusar, geografski, kultura

Sadržaj

Uvod	str.6
Pirati, gusari, bukaniri i ostali	str.7
Pirati prvih civilizacija	str.9
Pirati Srednjeg vijeka	str.12
Pogled na pirate Srednjeg vijeka	str.17
Hrvatski pirati – Iliri i Neretljani	str.18
Zlatno doba piratstva	str.20
Pirati na ostalim prostorima	str.25
Pogled na Zlatno doba i Novi vijek	str.29
Piratski brodovi	str.30
Piratsko oružje	str.32
Piratska posada i piratski kod	str.34
Hrana i higijenski uvjeti na moru	str.35
Kazna za piratstvo	str.36
Piratska obilježja	str.37
Nasljeđe pirata	str.38
Zaključak	str.39
Literatura	str.40

Uvod

Pirati i piratstvo su pojmovi koji su podjednako dobro poznati u povjesti kao i u modernom vremenu. Kada čujemo riječ „pirat“, pomislimo na stare brodove s jarbolima, bradate muškarce u kaputima s povezom na oku, drvenom nogom i kukom umjesto ruke. Pomislimo na rum, blago, olujno more i Petra Pana. Takvi motivi poznati su suvremenom čovjeku od malena, te su često prisutni u filmovima, knjigama, glazbi, na dječjim rođendanima i priredbama. Pomisliti na pirate znči pomisliti na gore navedene motive.

Međutim, povijest nam pokazuje kako su pirati postojali i ranije. Piratstvo kao svakodnevna pojava postojala je od početka civilizacija sve do polovine 19.stoljeća, kada industrijalizacija uzima maha i kada parni brodovi u potpunosti zamjenjuju klasične brodove s jedrima. Iako nisu pojava modernih europskih i američkih civilizacija, pirati postoje i danas, najčešće u jugoistočnoj Aziji i Somaliji te koriste modernu tehnologiju kako bi obavili stari zanat. Svaka kultura i narod kroz povijest imali su neke oblike pomorskih pljačkaša koji su napadali tuđe brodove, djelujući na svoju ruku ili u službi vlasti. Često je bilo miješanja između konteksta pa tako ni definicije pirata u smislu službe nisu u potpunosti jasne. Ono što je univerzalno za sve kulture kroz povijest je da su djelovali na moru napadajući brodove.

Zanimljiva činjenica je da učenjem o pojedinim narodima kroz povijest ne spominjemo piratski dio njihove priče. Ipak proučavajući izvore možemo vidjeti da i on postoji. Tokom dolaska novih naroda na europski prostor krajem Zapadnog rimskog carstva i početkom Srednjeg vijeka, pomorske skupine tih naroda bi ugrožavale već postojeće države i njihovo brodogradnja. Neke zemlje su imale toliko razvijeno piratstvo da su pripadnici ovog zanata igrali dio svakodnevnog života u trgovini i plovidbi. Druge zemlje bi pak unajmile vješte moreplovce da vrše teror nad brodovima svojih neprijatelja, da bi kasnije izgubili svoje od iste ruke. U svakom slučaju, praksa napadanja drugih brodova kroz povijest je prešla s razine potpunog odobravanja na razinu odbojnosti i zločina a pirati su kroz vrijeme i popularnu literaturu i medije postali romantizirani prikaz svoje realnosti.

Pirati, gusari, bukaniri i ostali

Jedan od problema ove tematike je točna definicija gore navedenih pojmova i njihova funkcija. U hrvatskom jeziku je uobičajeno da se riječ gusar smatra izvornom dok je pirat tuđica; obje riječi u službi opisa iste osobe u kolokvijalnom govoru. Stučni kadrovi ističu da postoji razlika u službi i djelovanju između dva pojma pa bi se stoga pojmovi trebali pravilno koristiti i u kolokvijalnom govoru. Međutim, povjesničari priznaju da je teško definirati dva pojma, pošto se definicije službe i djelovanja miješaju kontekstualno kao i pojedini primjeri gdje gusari postaju pirati i počinju raditi samovoljno. U nastavku, pokušati ćemo objasniti razlike između pojmova „pirat“ i „gusar“ te kako je došlo do miješanja.

Piratstvo (engl. Piracy) je kriminalni čin napadanja i pljačke broda pomoću brda na moru s ciljem prisvajanja plijena.¹ U modernom svijetu izraz se također koristi za praksu ilegalnog kopiranja i distribuiranja materijala masovnih medija, kao što su video kasete, glazba, igrice i slično. Sama riječ je grčko- latinskog porijekla, izvedeno od *pirateia* ili *peira* što znači pokušati, napasti, pokušati napasti.² Prema njemačkom autoru Reineru Traineru, piratstvo se može gledati kao jedan oblik pljačke. S druge strane, postojali su i gusari, koji se u engleskom nazivaju *privateers* ili *corsairs*. Za razliku od pirata, gusari su imali legitimno pravo od strane neke države da pljačkaju brodove koji su pripadali neprjateljskoj državi. To im je bilo omogućeno dokumentom zvanim *Letter of marque* (hrvatski prijevod bi bio Kapersko pismo).³ Pirati su pak bli pljačkaši koji su napadali sve i svakakve brodove, bez ikakve potpore vlasti, i koji su pak smatrani neprijateljem društva i odmetnici u pravom smislu riječi.⁴ Međutim, zbog perspektive a i samih djelovanja gusara/pirata često dolzi do neslaganja u definiciji i kategoriziranja poznatih osoba pomorske pljačke. Kako sam Kuhn navodi, perspektiva je varirala prema narodima te su tako Španjolci svaki napad broda na brod smatrali piratkim, dok su Englezi Francuzi i Nizozemci taj čin smatrali oprvdanim ukoliko je ilo njima u korist jer suvladari dobijali dio plijena. Stoga nije neuobičajeno da seu to vrijeme proširio izraz

¹ Oxford Dictionary <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/piracy?q=piracy>

² Oxford Dictionary <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/piracy?q=piracy>

³ Kuhn, Gabriel, *Life Under Jolly Roge; Reflection on Golden Age Piracy*, PM Press, US, 2010, str.7-9

⁴ Kuhn, *Life Under Jolly Roger*, str.7

„patriotsko piratstvo“⁵. Različiti izrazi, poput bukanira (eng. *Buccaneers*) i Flibustiera su korišteni za pirate na različitim geografskim prostorim zapadnih država i njihovih kolonija.

Pored same perspektive, drugi problem je bio u tome što su gusari često postajali pirati i počeli napadati svoje poslodavce. Tako Kuhn navodi da su oko 1690. godine anglo-američki gusari počeli ploviti Indijskim oceanom kako bi pljačkali brodove i prikupili plijen. Gusar iz Nove Engleske Thomas Tew je nagovorio svoju posadu 1692. godine u piratstvo riječima „*bolje riskirati života radi pljačke nego radi vlade*.“⁶ Navedene zapadnoeuropske države su do 18. stoljeća postepeno ukinule gusarenje pa su bivši gusari, kako bi očuvali svoj ekonomski status, koristili svoje bještine na sve moguće brodove. Ubrzo su prisvojili i poznatu crnu piratsku zastavu kako bi potvrdili svoj identitet i pokazali da su neovisni i na margini društva.⁷

Iz gore navedenih primjera, vidljivo je da pojmovi „pirat“ i „gusar“ često prelaze u definicije drugoga, ovisno o situaciji i perspektivi. Ukupno gledano, obje strane su imale isti *modus operandi*; pljačkanje brodova. Stoga se mogu svrstati u istu kategoriju. Nadalje, ukidanjem prakse gusarenja, povećao se broj ilegalnih radnji te su bivši gusari postali omraženi od strane svih država, uključujući i one koji su ih zapošljavali. Sukladno određenom periodu i geografskom području, pirati su bili još jedna vrsta trgovaca koja je pridonosila trgovini robljem i materijalima, o čemu će kasnije biti govora. Još od antičkih vremena, pirati, koji su u početku bili pošast za društvo i vlast, brzo su postali korisni kao plaćenici. Stoga nije čudno da se pojmovi miješaju zbog toga što definicije nisu jednostrane. Svakako možemo tvrditi da su pomorski pljačkaši imali koristi od rada za državu i država od njih, a u nekim slučajevima, kao što je to bilo u Kini o kojoj ćemo kasnije govoriti, pirati su stekli veliku moć i prevlast te djelovali kao kraljevi savjetnici.

⁵ Kuhn, *Life Under Jolly Roger*, str. 7-9

⁶ Kuhn, *Life Under Jolly Roger*, str.10

⁷ Kuhn, *Life Under Jolly Roger*, str. 14-15

Pirati prvih civilizacija

Kao što je već ranije spomenuto, pirati i piratstvo su stari koliko i same civilizacije. To nije čudno, s obzirom da prije pojave aviona jedini načini putovanja i trgovine su bili kopnom i morem. Narodi su pokušali vojnim putem stvoriti hegemoniju i očuvati prevlast na moru zbog trgovine i ekonomije.

Narodi s mora - Jedni od prvih pirata koji se spominju u povijesti su čuveni „Narodi s mora.“ Spominju se u pismima iz Amarne za vrijeme Ramzesa II., kao i na steli iz Tanisa, gdje je spomenuta pomorska bitka u prvim godinama Ramzesove vladavine.⁸ Ime „Narodi s mora“ se grupno koristilo za sve narode koji su pomorski ili sa mora napadali Egipćane a vjeruje se da se radi o skupinama naroda. Konkretno pisma iz Amarne spominju Šardene,⁹ dok Papyrus Harris I spominje Filistejce kao Narode s mora,¹⁰ te stoga možemo petpostaviti da se radi o susjedima Egipta nad kojima su pokušali ostvariti hegemoniju. Iako neprijatelji i pirati, Narodi s mora imali su utjecaj na eipatsku vojsku i faraona. Ramzes II je koristio Šerdene i kao svoju kraljevsku gardu, pošto su bili opisani kao grubi i jaki ljudi i imali su oružje i opremu.¹¹ Prema opisu i slikama, kaciga Šerdana s rogovima isticala se od egipatskih ratnika i ostalih naroda, a kilt koju su Šerdani nosili kasnije su prisvojili i pripadnici egipatske mornarice.¹²

Grčka -U Europi, prve kulture Grčke i Rima bile su obilježene rastom civilizacije, razvitkom gradova, pomorskom trgovinom i rastom piratstva na tom prostoru. Mediteranski prostor nije bio previše plodan ali zbog obale i malenih otoka, pogodan za pirate. Predgrčke kulture, ponajviše Kreta, ostvarile su prevlast na moru i stoga se potrudile istrijebiti piratstvo.¹³ Prvi spomeni piratsva spominju se još u Homerovim epovima, a njihov razvoj je najviše vidljiv u helenističkom periodu.

⁸ Skupina autora, *The Philistines and Other Sea People in Text and Archeology*, Society of Biblical Literature, UK, 2013. str. 331.

⁹ Skupina autora, *The Philistines and Other Sea People in Text and Archeology*, str.331

¹⁰ Skupina autora, *The Philistines and Other Sea People in Text and Archeology*, str. 37

¹¹ Buttery, Alan, *Armies and Enemies of Ancient Egypt and Assyria*, War Games Research Group, UK, 2009, str. 8

¹² Buttery, *Armies and Enemies of Ancient Egypt and Assyria*, str. 24-25

¹³ De Souza, Philip, *Piracy in Graeco-Roman World*, Cambridge University Press, UK, 1999, str. 23-26

Pirate su Grci nazivali *leistes*, rječju koja se koristila i za obične pljačkaše. U početku se zanimanje pirata smatralo sasvim časnim poslom. No tokom klasičnog perioda piratsvu su dodjeljene negativne karakteristike a često je ono bila tema u grčkim dramama.¹⁴ Gradovi poput Rhodosa i Delosa s vremenom su postale razvijene i važne luke gdje se odvijala trgovina, ponajviše robljem, o čemu nam je pisao Strabon i naveo kako je trgovina robljem bila jedna od unosnih djelatnosti.¹⁵ Riječi *leistes* i *peirates* nisu nužno označavali bandite koliko su označavali „*outsidere*“, nekoga tko je bio neovisan o određenom polisu. No ipak, ovakva vrsta trgovaca je predstavljala prijatnu razvijenim priobalnim gradovima i ekonomiji te su polisi zajednički, kada nisu ratovali jedni protiv drugih, pokušali zaštititi svoje luke gradeći zidove i utvrde za obranu.¹⁶ Pirati nisu samo napadali na moru nego i priobalna kopna i zavirali su u unutrašnjost, ali ne previše zbog mogućosti brzog bijega. Pored zidova, priobalni gradovi su imali *stratege* postavljene kako bi se zaštitili.¹⁷

Rim - Pored grčkih područja, poseban problem predstavljali su i cilijski pirati sa područja Trakijske Cilicije, danšnje područje Anatolijske Turske.¹⁸ Rimski orator Marko Antonije Orator borio se protiv pirata na tom području te je 103. godine pr. Kr. Pedijska Cicilija postala rimska provincija. Trakijska Cicilija je 67. godine pr. Kr potpala pod upravu Pompeja, a 47. godine pr. Kr reorganizirao ju je Julije Cezar.¹⁹ Sam Cezar je po povratku iz Bitinije zarobljen od strane pirata blizu otoka Farmakuza.²⁰ Plutarh piše kako su pirati tražili 20 novčića za njega te kako nije bio zarobljenik u pravom smislu, pošto je imao slobodu kretanja. Ipak, nakon što je otkupnina plaćena, Cezar se uputio s Mileta u potjeru te zarobivši pirate, vladar Pergama Junije, upravitelj Azije, dao je odrješene ruke Cezaru da ih sam kazni, zbog čega ih je Cezar razapeo.²¹ Prema plutarhovom izvoru, radilo se o cilijskim piratima, „najokrutnijim od svih ljudi“²²

¹⁴ De Souza, *Piracy in Graeco-Roman World*, str.44

¹⁵ De Souza, *Piracy in Graeco-Roman World*, str. 51

¹⁶ De Souza, *Piracy in Graeco-Roman World*, str. 55

¹⁷ *Piracy and Slave Trading in Action in Hellenic and Classical Greece*

<http://www.revistas.usp.br/marenostrum/article/view/155855/155020>

¹⁸ Chilsholm, Hugh, *Encyclopaedia Britannica* 6, Cambridge University Press, UK, 2015, str. 365

¹⁹ *Encyclopaedia Britannica* 6, str. 365-366

²⁰ Plutarh, *Život Julija Cezara*,

http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Caesar*.html#1

²¹ Plutarh, *Život Julija Cezara*,

http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Caesar*.html#1

²² Plutarh, *Život Julija Cezara*

http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Caesar*.html#1

Gore navedeni primjeri pokazatelj su kako su razvijene civilizacije u povijesti na moru imali prepreke sa kojima su se morali nositi. Pored ratova, političkih prepirki i ostalih sukoba na kopnu, pirati na moru predstavljali su prijetnju trgovini i plovidbi na moru i priobalnim gradovima. Trgovina robljem u navedenom vremenu bila je posve normalan način zarade i dio socio-ekonomskog stupa društva. Nadalje, prve velike civilizacije su nastajale na obalama mora i rijeka upravo zbog plovnosti i trgovine, kao i plodnog tla u slučaju Egipta i Mezopotamije. Voda i plovidba su bile te koje su razvile civilizacije opisanih krajeva. Stoga nije čudno pretpostaviti da su se u to vrijeme pojavili i pirati. Svi gore navedeni primjeri bili su opozicija vladauće klase i naroda te radeći za sebe ili neku drugu vlast pokušali su stvoriti vlastiti način zarade. Problem je bio u tome što su tim načinima bili prijetnja nekim od gradova ili uprava te su ti isti pokušali suzbiti njihovu aktivnost i kazniti ih kako bi održali svoj status. S druge strane, kako je navedeno ranije, teško je bilo razlučiti pojmove pirat i gusar jer bi njihova djelovanja došla do miješanja. Ramzes II kao egipatski vladar je unajmio svoje neprijatelje, Šerdane, kao svoje osiguranje. Postoji mogućnost da se radi o ratnim zarobljenicima koji nisu pogubljeni, ali ostaje činjenica da su „odmetnici“ dobili određen položaj i posao unutar vlasti, a time plaću i sigurnost. Trgovina robljem u Grčkoj je bila svakodnevna pojava te djelovanja pirata naznačuju djelovanje ljudi koji nisu obilježeni oznakama nekog od polisa. Tako gledano dolazi do pojma perspektive kako je ranije spomenuto i činjenice da su pirati ili banditi (leistes) bili privatnici koji bi pomagali ekonomiju Grčke te isto tako pogodni za vrijeme ratova. Ne postoji mogućnost odijeliti naciju od osobe, pogotovo u ovom periodu pošto nema zasebnih obilježja ili izvora koji govore da se određena skupina odijelila od vlasti i stvorila svoju autonomiju. Ipak, aktivnosti koje su se sprovodile i koje su opisane bile su kriminalne i s obzirom da su izvedene pomorskim putem, piratske. Velika učestalost takvih aktivnosti dovela je do vojnih pohoda i utvrđenja kako bi se službena vlast i pučanstvo pod njezinim okriljem zaštitili i spriječili danju štetu koju bi pirati prouzrokovali. Upravo zato što nisu bili obvezani nikakvom vlašću ili kodeksom države, predstavljali su opasnost za ekonomiju, vlast i sigurnost upravne jedinice.

Pirati Srednjeg vijeka

Padom Zapadnog rimskog carstva 476. godine Nove ere i seobom naroda sa istoka, dolazi do drastične promjene geopolitičke karte Europe i početak oblikovanja modernih naroda i nacija. U početku, narodi koji su došli na europski prostor bili su pogani, jer nisu bili kršćanske vjere niti su imali grčko-rimski državni aparat, a pokrštenjem i civiliziranjem prihvatili su obilježja i prilagodili se novom životu. Pokušavši ostvariti prevlast na moru kao i na kopnu, novi narodi su dolazili u sukobe s vlašću te su ostali upamćeni kao pirati.

Vikinzi - Jedni od najpoznatijih moreplovaca u Europi i najpoznatijih pljačkaša toga vremena bili su Vikinzi, koji su od 8. do 11. stoljeća, kada je trajala njihova aktivnost u Europi, načinili veliku štetu svojim pohodima, da bi se kasnije naselili na područja europskih zemalja i asimilirali sa kršćanskim Germanima koji su došli prije njih. Iako ne pirati u klasičnom smislu, riječnici definiraju riječ „viking“ kao pirata Skandinavskog porijekla.²³ Nadalje, u prijašnje spomenutom tekstu, piratske aktivnosti porazumjevale su pored napada na brodove napade na priobalna područja, što je u povijesti Vikinga vidljivo već 793. godine kada je samostan u Lindesfarnu, Engleskoj opljačkan i uništen.²⁴ Pljačke i plijen u zlatu i ropstvu, isti je cilj bio i pirata u starim civilizacijama tako da se pronalaze sličnosti između njih i samog pojma piratstva.

Arapi - Druga skupina koja je veoma slična Vikinzima u svojim postupcima bili su Arapi i njihovi pirati. Narodi Mauri i Saraceni, kako ih izvori nazivaju prema izvednicama iz grčkog i drugih jezika i imena,²⁵ su se naselili u 9. stoljeću na jugu Španjolske, stvorivši Kordobski kalifat sa sjedištem u Cordobi. Iz tog položaja, mogli su lako ploviti Mediteranom i napadati obale Južne Francuske i Italije. Pojavili su se 889. godine u Provansi i u prednosti, pošto je mjesto opljačkano ranije od strane Vikinga a južnom Francuskom nije bilo vladara čvrste ruke kako bi uspostavio red i mir.²⁶ Izvori koji asociraju na piratsku aktivnost su zapisi Liutpranda

²³ Viking, Lexico Dictionary, <https://www.lexico.com/definition/viking>

²⁴ Mawer, Allen, *The Vikings*, Cambridge University Press, UK, 1913, str. 12

²⁵ *The Pirates of Saint Tropez*,

https://web.archive.org/web/20010622192246/http://www.geocities.com/athens/troy/4040/pirate_s.htm

²⁶ *The Pirates of Saint Tropez*,

https://web.archive.org/web/20010622192246/http://www.geocities.com/athens/troy/4040/pirate_s.htm

Kremonskog, talijanskog biskupa i diplomata, koji je opisao napadače kao Saracenske pirate, koji su sebe nazivali pustolovima. Također navodi da su ti pirati bili povezani sa vlasti u Cordobi a luke na jugu Francuske su plaćali danak kalifu Abdulu Rahmanu III.²⁷ Činjenica da su imali potporu vlasti iz Cordobe, stavlja ih u položaj gusara, jer su bili ovlašteni od strane države. U svakom slučaju uspjeh pohoda doveo je Arape na pogodan položaj za nadolazeći sukob s Francima.

Baltičko more - Pored Zapadne Europe i Mediterana,ktivnost piratstva i gusarstva vidljiva je i na području Baltika. Kao i kod Vikinga u Skandinaviji, tlo i klima nisu pogodni za ratarstvo i stočarstvo, te se najviše prihoda dobijalo od mora. Najviše se uzgajao lan koji se koristio za užad kao i drugi materijali za brodove, te su glavni izvori prihoda bili riba i morska sol.²⁸ Na području sjeverne Njemačke obitavala su slavenska plemena Venda i Rujana koji su došli u kontakt s germanskim narodima. Baltički Slaveni su bili pogani i nisu imali monetarni sistem, već su vršili robnu razmjenu pomoću lana, a ubrzo su prihvatili njemački novac. Zbog dodirnih točaka prvotno je postojala trgovina, da bi kasnije Saksonci i Danci pokušali kontrolirati Vendisku trgovinsku rutu.²⁹ Zbog siromaštva su se Slaveni krenuli piratstvu a Danci i Saksonci su pored trgovine vodili ratove s njima zbog zemlje i religije. Tokom 10. i 11. stoljeća germanski kršćani su više navrata napadali i gubili od poganskih Slavena s ciljem pokoravanja njihovih gradova i osiguravanjem sigurne trgovine. S druge Strane, Slaveni s također pokušali ostvariti svoj utjecaj u trgovini i na moru. Nakon neuspjelih pokušaja, Vendijskim križarskim ratom 1147. godine. Vendi su poraženi a Rujani su se opirali do 1168. godine kada je na otoku Rügen (Rujan) pao grad Arkona³⁰, prema nekima posljednje uporište poganskih Slavena.

Međutim, to nije bio kraj piratstva na Baltiku. Između 1375. i 1398. godine danska kraljica Margaret i vojvode iz Mecklenburga su pokušali uspostaviti kontrolu na teritorijem. Pri tome su se oboje služili piratima i napadima na brodove. To je bilo najviše nepogodno za trgovce iz Mecklenburga kao i udruženja trgovaca (hanse) koji su bili česta meta pirata, tj gusara koji su bili pod kraljičinom zaštitom. Hansa i vojvode su smatrali kako je ispod časti koristiti se takvim metodama.³¹ Stoga je često kraljica bila optuživana zbog takvog čina. S druge strane, vojvoda

²⁷ *The Pirates of Saint Tropez*,

<https://web.archive.org/web/20010622192246/http://www.geocities.com/athens/troy/4040/pirates.htm>

²⁸ Thompson, James W. *Early Trade Relations between the Germans and the Slavs*. The Journal of Political Economy, US, 1922, str. 546

²⁹ Thompson, *Early Trade Relations between the Germans and the Slavs*, str. 546-547

³⁰ Thompson, *Early Trade Relations between the Germans and the Slavs*, str. 551-552

³¹ Bjork, David K. *Piracy in the Baltic, 1375-1398*, Speculum, Vol.18, No.1. US, 1943, str. 43-45

Albert od Mecklenburga je koristio istu taktiku, pošto je smatrao pirate svojim pomoćnicima i saveznicima. Kratko primirje između rujna 1381. godine do Studenog 1383. godine je trajalo između dvije zaraćene strane, gdje su se objavila imena pirata i njihovih pokrovitelja, uključujući mnoge plemiće i pomoćnike kraljice.³² Međutim, 1384. godine kraljica Margaret je zatražila da pokrajina Skåne u Švedskoj pripadne njoj i nakon odbijanja plaćanja danka, prisvojila ju je silom.³³ Takav čin je razljutio Mecklenburg te je 1389. godine započeo rat protiv Danske. Sada je Mecklenburg počeo koristiti pirate i izdavao Kaperska pisma kako bi ih u potpunosti ovladio i stavio pod svoje okrilje. Učinci pirata su bili dobri, pošto je Danska do 1395. godine bila poražena.³⁴ Tokom sukoba na strani Nijemaca djelovala je grupa *Vitalienbrüder*, ili Pobjednička braća, koji su kao gusari pod vodstvom Mecklenburga napadali danske brodove i plijen nosili u Stockholm i druge luke u pokrajini Gotland.³⁵ Pored Skandinavije, njihove mete su bili i brodovi na Atlantiku pod vodstvom Engleske. Sami sebe su nazivali *Likedeeler*, što znači „oni koji dijele jednako.“ Tako su se nazivali jer su zarobljeni plijen dijelili na jednake dijelove i smatrali su svakog člana posade jednakim.³⁶ 1395. godine nakon potpisivanja primirja pokušalo se istrijebiti pirate te su se braća koji su bili gusari, sada okrenuli piratstvu i napadali luke poput Bremena i Malmoa. Konrad von Jugigen, vođa Teutonskog viteškog reda 1389. godine pobijedio i istjerao Pobjedničku braću iz Gotlanda.³⁷ Ipak, piratstvo nije potpuno istrebljeno te su napadi na brodove na Sjevernom i Baltičkom moru ili učestali kroz 15. stoljeće. Najpoznatiji predstavnik ove skupine bio je Klaus Störtebeker, za kojega se govorilo da je ime dobio zbog toga što je mogao pipiti do 4 litre piva bez stajanja.³⁸ Ipak, vjerujotano je da njegovo ime dolazi od pokrajine iz koje je dolazio. Iako u službi plemića ili vladara, Pobjednička braća u praksi nisu bili podčinjeni a kada je prestala njihova služba u ratu i kada su postali odmetnici, okrenuli su se piratstvu i postali meta vladajuće grupe.

³² Bjork, *Piracy in The Baltic, 1375-1398*, str. 47-50

³³ Bjork, *Piracy in the Baltic, 1375-1398*, str. 51-52

³⁴ Bjork, *Piracy in the Baltic, 1375-1398*, str. 55

³⁵ Bjork, *Piracy in the Baltic, 1375-1398*, str. 60

³⁶ Bjork, *Piracy in the Baltic, 1375-1398*, str. 61-64

³⁷ Bjork, *Piracy in the Baltic, 1375-1398*, str. 65

³⁸ Bjork, *Piracy in the Baltic, 1375-1398*, str. 66

Lavica Bretanje – Prijašnji primjeri pokazali su kako su nezavisni moreplovci lako bili privučeni gusarstvu i piratstvu zbog mogućnosti zarade, pokroviteljstva vladara i bogatog plemstva i zato što su postali višak. Posebno zanimljiva priča je ona o Lavici Bretanje. Sukob Engleske i Francuske, poznat kao Stogodišnji rat, uključivao je i sukob za Bretanju, koja nije bila pod strogo upravom neke od zemalja. Nakon smrti Ivana III. vojvode Bretanje 1341. godine, pokrajina se našla bez vladara.³⁹ Stoga su dvije kuće, kuća Blois koja je bila u srodstvu s francuskim kraljem i kuća Montfor koja je bila engleski izbor, bile u sukobu oko teritorija. Plemkine Jeanne (Ivana) de Clisson i njezin suprug Olivier bili su na strani kuće Blois. Njezin suprug je tokom rata zarobljen od strane Engleske, ali kako je bio plemić, bio je oslobođen za otkupninu. Otkupnina je bila mala i to je naveo francuskog kralja Filipa VI. da posumlja da je Olivier ustvari špijun ili da simpatizira Englesku. Zbog toga je 1343. godine pogubljen u Nantesu.⁴⁰ Mnogi plemići su smatrali kako je Olivier nepravomoćno osuđen i pogubljen na posramljujući način. U svakom slučaju, vijest je šokirala Ivanu i ona se zaklela na osvetu. Skupivši vjerodostojne pripadnike, počela je napadati dvorce i utvrde plemića vjerni francuskom kralju, zbog čega je uskoro bila prisiljena pobjeći u Englesku.⁴¹ Tamo ju je dočekao kralj Edward III. koji joj je dao tri ratna broda koji su postala Ivanina „Crna flota“. Zvala se tako jer su brodovi bili crni s crvenim jedrima a glavni brod se zvao „Moja osveta“⁴² S tim brodovima pod pokroviteljstvom Engleske, Ivana je napadala francuske brodove koji su plovili La Mancheom. Tokom 13 godina njezine gusarske aktivnosti, velika šteta je učinjena Francuskoj, kako u zlatu kojim je plaćala posadu, tako i ljudstvu, zbog čega je dobila nadimak „Lavica Bretanje“. Uskoro se Ivana ponovno udala i dobila na poklon dvorac u gradu Hennebontu, a obali Bretanje gdje je umrla 1359. godine.⁴³ Njezina priča je postala poznata u francuskim krugovima kao jedna od najpoznatijih osveta u povijesti

³⁹ Duncombe, Laura, *Pirate Women: The Princesses, Prostitutes and Privateers Who Ruled the Seven Seas*, Chicago University Press, US, 2017, str. 54

⁴⁰ Duncombe, *Pirate Women*; str.56-61

⁴¹ Duncombe, *Pirate Women*; str. 61-63

⁴² Duncombe, *Pirate Women*; str. 65-69

⁴³ Duncombe *Pirate Women*, str. 70-71

Uškujici – Tokom Srednjeg vijeka, državni aparati i grupe ljudi pokušali su uspostaviti svoju prevlast teritorijalno i ekonomski. To je vidljivo u posljednja dva primjera gdje su glavni ciljevi bitaka i korištenja gusara bili kontrola teritorija i proizvoda tržišne važnosti. To je pogotovo bilo izraženo na području Rusije, gdje su se trgovinski putevi spajali sa Putem svile i Azijom. Rijekama u europskom dijelu rusije harali su Uškujici. Njihovo ime dolazi od riječi „usko“, što se odnosilo na njihove brodove koji su bili už i laganiji od ostalih a samim time i brži.⁴⁴ Vjerovali su da su oni potomci Vikinga a vodili su vikinški stil života, što je uključivalo slobodu, jednakost, plovidbu i pljačku po rijekama. Njihovi brodovi su čak ličili na vikinške brodove s različitim ornamentima. Uškujici su primarno zarađivali od pljačke i trgovine krznom koja je bila europskih razmjera. Djelovali su na području Novgoroda i bili su jaka sila raspodjeljena u manje jedinice.⁴⁵ Jedan od dokaza da su bili veoma jaki bio je napad na grad Korshakov koji su 1181. godine osvojili. Zbog njihovog utjecaja, novgorodska vlast ih je htjela iskoristiti kako bi proširili svoj utjecaj na trgovinu. Uskoro su postali gusari koji su vršili pljačke na velikim rijekama, poput Volge i Kame.⁴⁶ Nakon invazije Mongola na Rusiju, Uškujici su nastavili svoje poslove te su koristili silu koju su imali da se odupru podčinjavanju. Tokom 14. stoljeća više gradova, uključujući Kostromu, su bili napadnuti i osvojeni te uništeni kao rezultat napada Uškujika.⁴⁷ Rezultati su bili plijen u zlatu i ropstvu. Ipak, iako su bili velika sila, s vremenom su na obali Volge poraženi od strane Mongola a njihov vođa Anfal Nikitin je poražen. Nikitin je pokušao osigurati veću vlast za sebe i Novgorod i postati neovisan o Moskvi.⁴⁸ Nakon poraza, njihova popularnost slabi ali tek Ivan III. je 1489. godine potpuno raspustio Uškujike. Zbog uskih i lakih brodova te kvalitetne opreme i oružja, poput mača i koplja koje je svaki član imao kao i luka i samostrela,⁴⁹ ova skupina je bila uspješna u riječnim pohodima i dovoljno utjecajna da postnu plaćenici tj. gusari za novgorodsku vlast, pri čemu se gledalo da se osigura ekonomski utjecaj, čak i pod cjenu potpune amnestije.

⁴⁴ Kotar, Nicholas, *Ushkuiniki: The Last Pirates of Old Rus*, 2016,

<http://nicholaskotar.com/2016/06/10/lastpiratesrus/>

⁴⁵ Kotar, *Ushkuiniki*, <http://nicholaskotar.com/2016/06/10/lastpiratesrus/>

⁴⁶ Kotar, *Ushkuiniki*, <http://nicholaskotar.com/2016/06/10/lastpiratesrus/>

⁴⁷ Kotar, *Ushkuiniki*, <http://nicholaskotar.com/2016/06/10/lastpiratesrus/>

⁴⁸ Kotar, *Ushkuiniki*, <http://nicholaskotar.com/2016/06/10/lastpiratesrus/>

⁴⁹ Kotar, *Ushkuiniki*, <http://nicholaskotar.com/2016/06/10/lastpiratesrus/>

Pogled na pirate Srednjeg vijeka

Skupine koje su u ovom radu istaknute kao pirati Srednjeg vijeka dijele sličnosti i razlike među sobom kao i principe piratskog posla. Svaka skupina je imala isti glavni zadatak, pljačka broda ili određenog kopnenog i priobalnog dijela. Razlozi zbog čega su te skupine ili pojedinci postajali pirati bili su višestruki. Kao i u Antici, manjak plodnog tla i poljoprivrednih resursa stvarao je potrebu za preživljavanjem. Uz to, mora i rijeke bili su glavni trgovački putevi i mnogo novaca i ljudstva je prolazilo njima. Stoga je normalno za pretpostaviti zašto je piratstvo bilo primamljivo. Ono što je različito je to da su neke skupine imale izbor promijeniti svoja djelovanja. Na primjeru Vikinga možemo vidjeti da se njihov način života polako mijenjao tokom naseljavanja na području Engleske i Francuske, gdje bi od pljačkaša sa sjevera postali ratari ugodnijeg klimatskog podneblja. Nešto što na području Baltika nije bilo moguće za baltičke Slavene koji nisu imali razvijen monetarni ili trgovinski sustav kao germanski narodi pod koje su potpali.

Drugi element je bila perspektiva. Kao što je ranije navedeno, jako je teško razlučiti između gusara i pirata jer se njihove radnje miješaju i izmjenjuju. Vikinzi, baltički Slaveni pa čak i muslimani su bili nevjernici u očima pokrštenih Europljana, te su s njima vodili ratove i zbog vjere, pored teritorijalnih težnji. Stoga, svi njihovi neprijatelji na moru su bili pirati u njihovim očima. S druge strane, vlastelini i državni aparati nisu se bojali uzeti pljačkaše pod svoje okrilje zarad osobnog interesa. Gusari u službi kraljice Margarete su bili pirati za vojvode iz Mecklenburga, da bi nakon rata bili izdani i progonjeni izgubivši svoj status kao dio primirja državnih sila. Zbog toga što su izgubili posao i legalan izvor prihoda, bili su prisiljeni okrenuti se protiv službenih vlasti. Isto tako, pirati kao što su bili Uškujici su bili na korist Novgorodu da ostvari svoje ambicije iako nisu vođeni nikakvim državnim kodom niti vlašću već su bili svoji gospodari, često na korist i štetu obiju strana. Pirati su lako mogli mijenjati strane, kao što je to bilo u slučaju Lavice Bretanje koja je koristila osoban, emotivan razlog da se okrene protiv svog naroda. Sve u svemu, upravo zbog miješanja uloga i spletki koje su miješale moreplovce u politički život, jako je teško označiti određenu skupinu kao samo piratsku ili samo gusarsku. Najbolji zaključak koji možemo izvući je da su u Srednjem vijeku, iako su pirati postojali kao normalna pojava i ranije, vladari zbog određenih težnji i sukoba s ostalim narodima potaknuli rast i povećanje piratske aktivnosti

Hrvatski pirati – Iliri i Neretljani

Područje Jadranskog mora je uz Mediteransko bilo jedno od razvijenijih dijelova Europe naseljeno poznatim drevnim civilizacijama, te pod kulturnim i političkim utjecajem Rimljanja i Grka. Pošto se nalazilo u civiliziranoj sferi, bilo je očekivano da će se na području Jadrana pojaviti pirati i vršiti svoje aktivnosti. Upravo nam povijesni izvori, ponajviše Polibije, govore o tome kako su Iliri kao narod na oblai Jadranskog mora svojim gusarskim aktivnostima započeli sukobe sa najjačom silom Antike u Europi – Rimom.

Iliri su bili podjeljeni plemenski i obitavali su a području istočnojadranske obale koja danas pripada Hrvatskoj, Crnoj Gori i Albaniji. Kao i na Mediteranu, klima i slabi poljoprivredni uvjeti doveli su do ekonomije mora. U 3.stoljeću pr. Kr. jača pleme Ardejaca, koji su obitavali na području doline Neretve i Crne Gore, sjeverne Albanije i na sjeveru sve do Makarske, pod vodstvom Argona.⁵⁰ S najjačom vojskom na kopnu i na moru Argon se uputio u ratove s Grcima i njihovim kolonijama na Jadranu te okupirao dijelove Pharosa, Epidamnosa, Corcyre i Epirusa i na njima uspostavio svoje garnizone.⁵¹ Ekspanzija pod njegovom vlašću se proširila i na istok, gdje je porazio Etolijske hoplite na kopnu i prikupio plijen. Nakon njegove smrti, vlast je preuzela njegova žena Teuta 231. godine pr. Kr. Teuta je izdavala Kaperska pisma slobodnim brodovima i tako im odobrila gusarstvo. Pomoću njega uspjela je pokoriti i opljačkati otoke i gradove na Jadranskom moru i Peloponezu, a prilikom okupacije Fojnike na Epiru, gusari su podmitili galske plaćenike i tako uspjeli ući u grad.⁵² Međutim, razvoj gusarstva otežao je rimskoj pomorskoj trgovini i sve više i više trgovaca se žalilo Senatu na ilirske pirate koji su napadali i pljačkali njihove brodove. Stoga je Senat poslao braću imena Gaj i Lucije Korunkanije kao izaslanstvo kako bi se riješio problem. Braća su se žalila zbog napada na brodove na što je Teuta odgovorila kako će se pobrinuti da izaslanstvo bude sigurno, ali da ne može zabraniti gusarima njihov posao koji je bio dio ilirske tradicije.⁵³ Čuvši to, jedan od braće je uvrijedio kraljicu te je ona naredila svojim ljudima da ga pogube. Vijest o smrti izaslanika i odgovor kraljice smatralo se kršenjem „međunarodnog prava“ i tako je započeo Prvi Ilirski rat.⁵⁴ 229. godine pr. Kr. Iliri su krenuli na Corcyru (Krf). Te su u bitci kod Paxosa osvojili

⁵⁰ Polibije, *Histories*, Reprint Bloomington, US, 1962, str. 22

⁵¹ Polibije, *Histories*, str. 24

⁵² Polibije, *Histories*, str. 27-28

⁵³ Polibije, *Histories*, str. 29

⁵⁴ Polibije, *Histories*, str. 29-30

otok. Rimski vojskovođa Fulvije poveo je mornaricu kako bi razbio opsadu iako je znao da je otok već osvojen.⁵⁵ Rimski Senat je imao pomoć od Demetrija Farskog, koji je bio u zavadi s Teutom. Nakon razbijanja opsade Isse (Visa) i Epidarma (Drač), 228. godine potpisano je primirje a Teuta se povukla s prijestolja koje je naslijedio Demetrije Farski.⁵⁶ Ironična činjenica da je Demetrije Farski sklopio savez s Histrima i da se piratstvo za njegove vladavine nastavilo dovelo je do drugog rata a kasnije i trećeg pod Gencijevom vladavinom. Tako da tek 168. godine pr.Kr kada Ilirija postaje rimska provincija prestaje i ilirsko gusarstvo.

Neretljani su bili jedno od slavenskih plemena koje se doselilo na područje Hrvatske tokom 6. i 7. stoljeća Nove ere. Nalazili su se na prostoru južne Dalmacije na području rijeke Neretve, po kojoj su dobili ime, uz samu granicu nekadašnjih Ardejaca. Neretljani kao još poganski narod predstavljali su pošast za Veneciju i njihove trgovce pljačkajući i napadajući brodove. Godine 830. Neretljani su vodili pregovore s Venecijom ali su oni prekinuti zbog napada Neretljana na brodove blizu talijanske obale.⁵⁷ Često su sklapali a zatim kršili dogovore s Venecijom, koja u to vrijeme nije bila pomorski jaka sila. Zbog prijetnje koju su Neretljani kao najgori hrvatski pirati predstavljali, mletački dužd Petar Tradonik (Pietro Tradonico) je sklopio sporazum s franačkim vladarom Lotarom, a 840. godine je poveo pohod protiv Neretljana doživši poraz.⁵⁸ Spominje se da je Petar poveo rat protiv Neretljana i kneza Mislava,⁵⁹ iz čega se može pretpostaviti da su Neretljani imali podršku Hrvata. U svakom slučaju, kroz 9. i 10. stoljeće Hrvatska se razvijala u suverenu državu Srednjeg vijeka.

Pošto su se nalazili na pogodnom položaju za plovidbu na Jadranskom moru, Iliri i Hrvati, od kojih su ovdje istaknuti pleme Ardejaca i Neretljana, bili su vješti moreplovci a piratstvo je bilo sastavni dio ekonomije. Dok su se oni smatrali gusarima s punim pravom na pljačke na moru, talijanske vlasti koji su bili njihovi protivnici i u suradnji s velikim silama u Europi s velikom civilizacijom gledali su na njih kao pirate i povelili ratove kako bi izbrisali njihov utjecaj i proširili svoju vlast na trgovinu u Jadranskom moru. Iliri i Hrvati su bili narodi koji su piratstvom pokušali steći prevlast i samostalnost od rimsko-grčke hegemonije.

⁵⁵ Polibije, *Histories*, str. 32

⁵⁶ Polibije, *Histories*, str. 32-33

⁵⁷ Budak, Neven, *Prva stoljeća Hrvatske*, Hrvatska Sveučilišna naknada, Zagreb, 1994, str. 12

⁵⁸ Budak, *Prva stoljeća Hrvatske*, str. 12

⁵⁹ Budak, *Prva stoljeća Hrvatske*, str. 12

Zlatno doba piratstva

Zlatno doba piratstva je period za koji se većina povjesničara slaže da traje od 1650-ih do 1730-ih, iako neki narodi smatraju Zlatnim dobom od vremena svojih velikih vladara i poznatih gusara u njihovoj službi. Iako je teško odrediti kada je točno bilo Zlatno doba, period od 16. do početka 19. stoljeća bio je obilježen velikim promjenama u povijesti. Invazija Osmanlija, otkriće i naseljavanje Amerike te razvoji carstva i prekomorskih kolonija utjecali su na geopolitičku sliku Europe kao i na međunarodnu pomorsku trgovinu. U ovom periodu u nekom dijelu svijeta vodili su se vojni sukobi na kopnu i djelovali su pirati na moru. Ovaj period je također važan jer je oblikovao pirate u sliku koju imamo danas kad pomislimo na njih. Veliki broj bivših mornara i gusara se okrenuo piratstvu i sa svojom posadom harao morima upravo u ovom periodu.

Novi svijet – Otkrićem Amerike, stvaraju se nove ekonomske mogućnosti za Europu i velike zapadne sile. Prvi koji su iskoristili mogućnosti Novog svijeta bili su Španjolska i Portugal, s time da je Španjolska ostvarila primat nad teritorijama Južne Amerike i otočja na zapadnom Atlantiku. Prvotno su španjolski brodovi izvozili zlato i srebro a kasnije šećer, kakao i ostale proizvode koji su u Europi postizali veliku cijenu. Iz Afrike su prevozili robove koji su radili na plantaža, a šećera pošto je dobar dio domorodaca umirao od bolesti koje su Španjolci donijeli iz Europe.⁶⁰ Ubrzo su ostale velike sile Zapada, kao što su Engleska, Francuska i Nizozemska uvidjeli prednost novog kontinenta. Sa željom da ostvare ekonomsku prevlast na moru kao i u Europi, protivnici Španjolske su započeli svoje teritorijalno širenje na nove teritorije. To su činili pomoću privatnih kompanija kao što su bile engleska i nizozemska *East Indian Company*. Te kompanije su obavljali trgovinu i izvoz sirovina iz kolonija te punile proračun države te se i sami obogatili, a u želji da steknu prednost u trgovini često su zapošljavali gusare (eng. *Privateers* – privatnici) kako bi ukrali zlato i robu koji su prenosili španjolski brodovi.⁶¹ Posebnim aktima i zakonima, države su ograničile trgovinu između matičnih država i prekomorskih teritorija tako osiguravajući monopol. Nadalje, sirovine i zlato su bili potrebni matičnim državama zbog razvoja ali i financiranja u ratnim vremenim. Između 16. i 17. stoljeća, moćni vladari zapadnih država koji su obnovili svoje zemlje suočavali su se

⁶⁰ Thompson, Janice E. *Mercenaries, Pirates and Sovereigns*, Princeton University Press, US, 1994, str. 16

⁶¹ Thompson, *Mercenaries, Pirates and Sovereigns*, str. 64

sa seljačkim bunama i sukobima između katolika i protestanata, od kojih su oboje pokušavali ostvariti primat, rezultirajući krvavim obračunima, ponajviše Tridesetogodišnjim ratom od 1618. do 1648. godine. Španjolska kao većinom katolička zemlja i oslobođena u 16. stoljeću od muslimana nakon Rekonkviste, bila je i vjerski protivnik protestantnoj Engleskoj, Nizozemskoj i Franskoj koja je imala povećani broj protestantskih hugenota. Zbog toga pljačkanje španjolskih brodova i napadi na naseljene kolonije je pored ekonomskog bio i religijski rat s ciljem prevlasti i ekonomskog razvitka.⁶²

Karibi – Jedno od prvih naseljenih mjesta bili su otoci na zapadnom Atlantiku u Karipskom moru, u blizini Meksika, Južne Amerike i Floride. Otočne države Haiti, Kuba, Dominikanska Republika, Bahami i ostali su bili u 17 i 18. stoljeću mjesto gusarenja i piratstva na Zapadu. Pored navedenih velikih otoka postojali su i mnogi manji otoci poput New Providence, Nassau, Freeport, Tortuga i ostali koji su postali gusarske baze; Tortuga je bila najnaseljenija gusarima. Od 1665. godine kada su Englezi osvojili Jamajku, ovaj otok postaje jedno od utočišta gusara.⁶³

Amerika je bila pogodna za naseljavanje Europljana iz različitih razloga. Nepoželjni vjerski protivnici (hugenoti iz Francuske, puritanci iz Engleske) otišli su na novi kontinent nakon Tridesetogodišnjeg rata kako bi izbjegli progone. Ostali elementi uključivali su glad, siromaštvo, nezaposlenost i drugo. Neki od doseljenika su se okrenuli gusarstvu. Gusari engleskog porijekla na Karibima zvali su se Bukaniri (eng. *Buccaneers*), što je izvedeno od *bucan* ili tehniku dimljenja mesa na Haitma⁶⁴. Jedni od prvih bukanira bili su lovci i traperi u novonaseljenom području. Prilika za boljim životom u vidu dobre zarade i slobode te putovanja, potaknula je mnoge stanovnike a i mornare da se počnu baviti gusarstvom. Sponzorirani i zaštićeni Kaperskim pismima, Bukaniri i Filibusteri (francuski bukaniri) su napadali i pljačkali španjolske brodove, priobalne gradove i luke, vršili iznudu pod prijednjom uništenja naseljenih mjesta i parirali u trgovini robljem, šećerom, kavom i ostalim proizvodima.⁶⁵ Prema ugovoru iz Kaperskog pisma, jedan dio plijena davali su vladaru a ostatak je išao njima. Mnoga poznata lica, poput Francisa Drakea i Henryja Morgana su takvim poslom ostvarila značajnu karijeru i bogatstvo.

⁶²Thompson, *Mercenaries, Pirates and Sovereigns*, str. 69

⁶³ Thompson, *Mercenaries, Pirates and Sovereigns*, str. 24

⁶⁴ Konstam, Angus, *Scrounge of the Seas;Buccaneers, Pirates and Privateers*, Osprey, US, 2007, str. 8

⁶⁵ Konstam, *Scrounge of the Seas*, str. 8-9

Za Španjolce, ovakvi činovi su bili neovlašteni a članovi posade i kapetani su bili proglašeni piratima te su im glave ucjenjene. Međutim, protivnici Španjolske su podcijenili slobodu i mogućnosti koje su dali gusarima. Kada bi Španjolska i Engleska sklopili primirje, gusari nisu bili potrebni i ostajali su bez posla,⁶⁶ a neki su predani španjolskim vlastima. Također, ukoliko bi gusari napali neki brod ili koloniju, kao što je Henry Morgan napao 1671. godine Panamu, u vrijeme mira, bio bi proglašen piratom, iako nije mogao primiti vijest u to vrijeme. Nadalje, trgovinski akti koji su ograničavali trgovinu između matične zemlje i kolonija kao i monopol, visoke cijene i veća nadnica koja je išla kapetanima i vođama gusara.⁶⁷ bili su dodatni razlozi pobuna i prelaska iz gusara u pirate, kao i želja da se sav plijen sačuva unutar posade i ravnomjerno rasporedi. Pirati, koji su bili potpuno neovisni o državi i njenim aparatima i koji su imali demokratski sistem vladavine, o kojemu će kasnije biti riječ, imali su puno povoljnije mogućnosti nego državne organizacije. Stoga nije bilo čudno da pirati često budu i afrički robovi, kažnjenici i izgonjeni ljudi iz španjolskih naselja kao i protestantski doseljenici,⁶⁸ koji su bili na margini društva. Vještine posade, koja je bila sastavljena od različitih elemenata, uključujući lovce i mornare, pomogli su da gusari a kasnije i pirati budu brzi i učinkoviti u svojim djelovanjima. Društvo, koje se u svojim krugovima nazivalo „Braća obale“ su od otoka Tortuge, koja je kako je spomenuto bila velika gusarska baza, napadnu španjolske brodove između istočne Kube i Zapadne Hispanole, poznat kao Vjetroviti prolaz, gdje su plovili brodovi puni zlata i ostalih sirovina.⁶⁹ Velika količina malih otoka omogućila je gusarima a kasnije i piratima da pobjegnu i da se sakriju od neprijateljskih brodova. Nakon Rata za španjolsko nasljeđe 1714. godine gusari postaju nepotrebni pa se mnogi okreću piratstvu. Do 1730. godine koristeći prethodne resurse i stečene vještine, pirati su načinili veliku štetu brodovima matične države te su bili proganjani od strane vlasti i mornarice te im je suđeno kao zločincima. Važno je napomenuti kako period od 1650. do 1730. godine kao Zlatno doba označuje područje Kariba u vremenu kada su gusarsko – piratske aktivnosti bile najviše zastupljene te kada na tom području opada njihov broj i utjecaj ali ne znači da piratstvo prestaje.

⁶⁶ *Konstam, Scrounge of the Seas*, str. 10

⁶⁷ *Konstam, Scrounge of the Seas*, str. 10-11

⁶⁸ *Konstam, Scrounge of the Seas*, str. 24

⁶⁹ *Konstam, Scrounge of the Seas*, str. 26-27

Poznate osobe – Tokom Zlatnog doba na Karibima, ali i prije njega, isticali su se pojedinci koji su ušli u povijest kao poznati gusari/pirati zbog svojih postignuća protiv Španjolske i kasnije protiv matičnih država na prostoru Kariba. Poznati engleski „morski psi“ (*Sea Dogs*) kao što su Francis Drake, Walter Raleigh i Henry Morgan dobili su gospodske titule od Engleske krune kao i veliko bogatstvo u zlatu. Sloboda ratovanja omogućila im je da raznim taktikama steknu što veći plijen. Tako je Francis Drake iznudio veliku sumu novaca od sviju kolonija pod prijetnjom napada, razrušio neke od gradova i obalnih luka te 1598. godine zauzeo Puerto Rico. Time je stekao veliku sumu novaca kojom je obnovio svoj brod i financijski pridonio kraljici Elizabeti II.⁷⁰ I dok su Drake i Morgan bili jedni od rijetkih koji su dočekali mirovinu, gusari poput Raleigha su bili žrtveno janje kao dio mira sa Španjolcima. Njegova smrt 1618. godine⁷¹ naznačila je lagan pad gusarstva na neko vrijeme ali i upozorenje drugima da mogu završiti kao žrtveni jaganjci.

Mnogi gusari, mornari i ostali su se vremenom zbog prije navedenih razloga okrenuli piratstvu. Često su robovi dobrovoljno postali članovi piratske posade a mornari su bili prisiljeni pod prijetnjom smrti da se pridruže. Među poznatim piratskim kapetanima ističu se Stede Bonnet, Edward Low, Bartholomew Roberts, William Kidd i drugi⁷². Najpoznatiji pirat sa Kariba bio je Crnobradi (*Blackbeard*). Pravim imenom Edward Teach, pristupio je gusarima tokom Rata za španjolsko nasljeđe. Nakon rata 1714. godine postao je član posade pirata Benjamina Hornigolda na području Bahama.⁷³ Brzo je naučio pravila piratskog života i uskoro postaje samostalni kapetan. Između 1717. i 1718. godine Crnobradi je izvršio blokadu na području Sjeverne Karoline i vršio napade na brodove. Zarobivši francuski brod koji je prevozio robove, opremio ga je sa 40 topova i 300 članova posade koji je nazvao *Queen Ann's Revenge*.⁷⁴ Stekavši bogatstvo, iskoristio je novac kako bi potkupio guvernera Edena koji mu je dao dva oprosta i legalizirao vlasništvo nad plijenom. No njegove aktivnosti potakle su zabrinutost vlasti u Virginiji te su poslali mornaricu pod vodstvom poručnika Roberta Maynarda da stane na kraj Crnobradom.⁷⁵ Ušavši u sukob s piratima 22. studenog 1718. godine kod otoka Ocracoke, iako ranivši Crnobradog, Maynarda je za dlaku od smrti spasio njegov čovjek koji je Crnobradom odrubio glavu. Posada je uhićena i odvedena na sud a Crnobradova odsječena glava je visila na

⁷⁰ Thompson, *Mercenaries, Pirates and Sovereigns*, str. 23

⁷¹ Thompson, *Mercenaries, Pirates and Sovereigns* str. 23

⁷² Konstam, *Scrounge of the Seas*, 88-106

⁷³ Konstam, *Scrounge of the Seas*, str. 89

⁷⁴ Konstam, *Scrounge of the Seas*, str. 89-90

⁷⁵ Konstam, *Scrounge of the Seas*, str. 90

jarbolu do obale.⁷⁶ Zbog velikog broja opljačkanih i potopljenih brodova kao i straha i reputacije koju je ostvario, Crnobradi se smatra najpoznatijim piratom ovog razdoblja. Prema legendi, protivike je strašio tako što je prije bitke kratkim fitiljima zapalio svoju bradu koja bi se dimila dok bi išao u napad.⁷⁷ S druge strane, Crnobradi je poznavao situaciju na Karibima i okrenuo je u svoju korist. Manjak centralizirane vlasti i podkupljivost guvernera osigurali su mu imunitet a zarobljeni mornari koji su bili prinuđeni postati dio gusarske posade povećali su mu posadu.

Jedan od rjeđih primjera navedeni i ranije bili su ženski pirati. U Zlatnom dobu na Karibima, piratske i mornarske uloge obavljali su muškarci. Međutim, Anne Bonny i Mary Reede su obučene kao muškarci i služeći na brodovima potpali pod krilo pirata i kapetana Jacka Rackama.⁷⁸ Izvori navode kako su tokom plovidbe ove žene nosile mušku mornarsku odjeću i kako se nisu previše isticali od ostalih članova posade. Anne Bonny i Mary Reede su brzo postale prijateljice zbog sličnih životnih priča a Anne je čak bila Rackamova ljubavnica.⁷⁹ 1720. godine posada je otplovila na sjeverni dio Jamajke gdje su ih dočekale britanske vlasti. Pošto su svi muški članovi posade, uključujući Rackama bili pijani, žene su bile jedine koje su pružale otpor ali su ubrzo svladane.⁸⁰ Njihovo suđenje je predstavljalo senzaciju jer ne samo da su bili neprijatelji društva nego su odbacile svoju žensku ulogu. Prema izvorima tadašnjeg vremena, žene su bile nepoćudnog izgleda, psovale su i bile su spremne na svakojake akcije. Tokom plovidbe bi imale mušku odjeću a u ostalim situacijama nosile su haljine.⁸¹ Anne Bonny je majka navodno odgajala da se oblači kao dječak i obavlja muške poslove kako bi ispoštovala oporuku, ali da je zadržala ženstvene karakteristike. Obje žene su zbog piratstva osuđene na smrtnu kaznu, ali su se branile tvrdeći da su u drugom stanju.⁸² Anne Bonny je osuđena na zatvorsku kaznu te je umrla 1721. godine na Jamajci dok se za Mary Reede ne zna što se dogodilo. Prikaz ovih dviju žena u popularnoj kulturi najčešće je portret u muškoj odjeći s piratskim sabljama, marama i ostalim obilježjima sa otkrivenim gornjim dijelom pokazujući gole grudi kako bi se naznačila njihova spolnost.⁸³

⁷⁶ Konstam, *Scrounge of the Seas*, str. 90-91

⁷⁷ Konstam, *Scrounge of the Seas*, str. 89-90

⁷⁸ Konstam, *Scrounge of the Seas*, str. 92

⁷⁹ Konstam, *Scrounge of the Seas*, str. 92-93

⁸⁰ Konstam, *Scrounge of the Seas*, str. 93

⁸¹ Konstam, *Scrounge of the Seas*, str. 94

⁸² Konstam, *Scrounge of the Seas*, str. 94

⁸³ Konstam, *Scrounge of the Seas*. Str. 93-94

Pirati na ostalim prostorima

Pored Kariba o kojima imamo mnogo izvora i koji su dali sliku pirata kakvu danas imamo, piratske aktivnosti vršile su se i na drugim prostorima u periodu od 16. do 19. stoljeća s ciljem ostvarivanja profita. Iako manje poznati i romantizirani, u povijesti su ostali zabilježeni slučajevi pirata sjeverne Afrike, Kine i drugih područja gdje su njihove aktivnosti bile uspješnije i dugotrajnije. Također, određeni prostori Azije i Afrike i dan danas bilježe piratske aktivnosti koji koristeći moderne brodove, tehnologiju i oružje obavljaju stari zanat.

Mediteran – Područje sjevernoafričke obale na Mediteranu se u ono vrijeme nazivala Berberska obala i u periodu od 16. do 19. stoljeća njome su vladali berberski gusari. Berberski gusari su bili pod upravom Osmanskog carstva i napadali su kršćanske brodove i priobalna područja i gradove nepokorenih zemalja, kao što su bili Italija i Španjolska.⁸⁴ Njihove baze su uglavnom bile današnje države sjeverne Afrike, kao što su Moroko, Alžir, Tunis i Tripoli, koje su bile dio Osmanskog carstva. Neki od gusara su kasnije postali i kapetani u Osmanskoj mornarici, a pored trgovine robljem i bogatstva, jedan od razloga njihovih napada bili su i vjerski sukobi. Barbarski gusari su se smatrali *ghazi* (gazija), tj. borcima za Islam i vodili su na ovaj način sveti rat protiv kršćana za Osmansko carstvo.⁸⁵ Neki od najpoznatijih gusara bili su braća Aruj i Khizr Barbarossa (tal. crvena brada), Kemal Reis, Sinan Pasha i drugi.⁸⁶ Oni su često djelovali kao zajednička posada i bili su u sukobu s kršćanskim zemljama kao i vitezovima redova sv. Ivana i sv. Stjepana koji su obitavali na području otoka Rodos i Malta⁸⁷. Vitezovi su bili protuteža muslimanskim gusarima te su djelovali kao privatnici za kršćanske zemlje, napadali su muslimanske brodove i hvatali zarobljenike. Pokušavali su s kršćanima zauzeti gradove-luke u sjevernoj Africi. Neki od gusara u osmanskoj službi bili su i pripadnici zapadnoeuropskih zemalja koji su kasnije prešli na islam. Neki od njih su bili John Ward, Simon Danser, Jan Janszoon, koji su se u službi Osmanskog carstva obogatili.⁸⁸

⁸⁴ Jamieson, Alan G. *Lords of the Sea; A History of the Barbary Corsairs*, Reaktion Books, UK, 2012, str. 24

⁸⁵ Jamieson, *Lords of the Sea*, str. 26-28

⁸⁶ Jamieson, *Lords of the Sea*, str. 33-39

⁸⁷ Jamieson, *Lords of the Sea*, str. 39-40

⁸⁸ Jamieson, *Lords of the Sea*, str. 87 -89

Kao što je ranije navedeno, jedna od najvećih aktivnosti berberskih gusara (za kršćane pirata) bila je trgovina robljem. Osmanski gusari su hvatali kršćanske seljane i ribare te ostale nenaoružane pučane i brodovima ih prevozili do gradova na obali sjeverne Afrike, najviše Alžira i Moroka. Tamo su ih odvodili na gradske tržnice gdje bi bila aukcija do podneva te bi ih prodavali za rad u vlastelinskim kućama ili važijim osobama i vladarima.⁸⁹ Preostale robove bi odvodili u prostorije zvane *bagnios*, koje su ličile na turske banje i kupaonice. S vremenom su se one razvile pa su od prenapučenih prostora postale veće spavaonice, od kojih su neke imale i kapelicu i bolnicu, iako su to bili rijetki slučajevi.⁹⁰ Iako u teškom položaju, robovi na tržnicama bili su u boljim uvjetima nego robovi na galijama, koji su bili vezani za svoje brodove i često su patili od pothranjenosti, zaraza i teškog rada s malo odmora. Robovi koji su se bili prodavani su često dobijali hrane i vode kako bi izdržali dugačak put i postigli primjerenu cijenu.⁹¹ Često bi kršćanski viteški redovi plaćali danak kako bi oslobodili kršćanske zarobljenike. Barbarske države su među prvima priznale Sjedinjene Države pod uvjetom da im plaćaju danak. Međutim, 1794. i 1818. godine SAD je uz pomoć europskih sila poveo Berberske ratove kako bi uništio gusarstvo i ropstvo koje je u zapadnoj Europi postalo zabranjeno.⁹² Nakon bombardiranja luke u Alžiru, berbersko gusarstvo sve više i više opada i potpunosti prestaje 1830. godine kada je Francuska okupirala Alžir.⁹³

Jadran – Dok su berbarski gusari operirali na Mediteranu, na Jadranu veliku moć su imali albanski ili ulcinjski gusari. Nazvani su prema gradu Ulcinj u Albaniji koja je bila njihovo glavno središte. Od 1571. godine Ulcinj je bio pod osmanskom vlašću a naselilo ga je u početku 400 berberskih pirata.⁹⁴ Tako su berberski i ulcinjski pirati bili povezani. Iz Ulcinja su tokom 17. stoljeća počinjale velike trgovinske rute po cijelom Jadranu i čak po mediteranu, razvozeći drvo, ugalj, žitarice i ostalo. Ulcinj je također, utjecajem berberskih pirata, od 1650. godine bio jedna od najvećih tržnica robova ili mjesto za otkup, gdje su dovođeni čak i robovi iz Santa Maure.⁹⁵ Sredina 17. stoljeća bilježila je pored porasta trgovine porast i piratskih aktivnosti. Pirati koji su se često udruživali s Osmanskim carstvom i djelovali s njima, od 1624. do 1672.

⁸⁹ Davis, Robert C, *Christian Slaves, Muslim Masters; White Slavery in the Mediterranean*, Ohio State University, US, 2010, str. 45

⁹⁰ Davis, *Christian Slaves, Muslim Masters*, str. 46-49

⁹¹ Davis, *Christian Slaves, Muslim Masters*, str. 63

⁹² Davis, *Christian Slaves, Muslim Masters*, str. 71

⁹³ Davis, *Christian Slaves, Muslim Masters*, str. 75

⁹⁴ Hadžihabrimović, Maksut Dž, *Pomorsko – trgovačka djelatnost ulcinjskih brodova od sredine XVII do kraja XVIII stoljeća*, Naše more 31, 1984, str. 137

⁹⁵ Hadžihabrimović, *Pomorsko – trgovačka djelatnost ulcinjskih brodova od sredine XVII do kraja XVIII stoljeća*, str. 137

godine napdali su dalmatinske gradove i otoke, te su tako stradali Vis, Korčula, Lastovo, Boka Kotorska, Zadar i Prerast, a pljačkali su i Istru, Rijeku i Bakar.⁹⁶ Venecijanske vlasti su uporno zahtjevale da se zaustavi piratska aktivnost, ali iako su u jednom napadu razrušili grad, nisu uspjeli riješiti se pirata. Nadalje, autor navodi kako pirati iz Ulcinja nisu bili direktno pod osmanskim vlašću, nego su bili samostalni gospodari, a osmanska vojska koja je čuvala grad ih je izbjegavala.⁹⁷ Suradnja s Turcima je ipak vidljiva tako što je jedan od njihovih vođa, Sinan Komin, stavljen van zakona od strane osmanlijskih vlasti. Pošto je Dubrovnik održavao dobre odnose sa pašom iz Skradina 1775. godine, ulcinjski pirati su preko tog odnosa pokušali naći utočište u Republici, na što su vlasti nevoljko pristale i dale im tri lokacije gdje su se mogli usidriti.⁹⁸ Zbog velike količine novaca i robe te robova koji su dolazili u Ulcinj sa svih strana te gusarenja i obranu za Osmansko carstvo po potrebi, Ulcinj je postao nešto poput piratske republike. Još u to vrijeme pričale su se priče i spominjala imen poput Ali Korza, Hajdar Visi, Uluž Alija i drugi,⁹⁹ što implicira da su navedene osobe bile poznati pirati i piratski kapetani koji su vršili aktivnosti na području Jadranskog mora i bili u Ulcinju utjecajne osobe.

Zaporoška Sič - Zaporoška Sič je bila naziv za nezavisni, slobodni teritorij ukrajinskih Kozaka koji su se okupljali oko svoga središta u mjestu Zaporožje na rijeci Dnjepar. Od 16. do 18. stoljeća kada su bili najaktivniji, sudjelovali su u borbama za neovisnost protiv Poljsko-litvanske unije i Osmanskog Carstva na Crnom moru.¹⁰⁰ Djelujući kao pirati, napadali su osmanske brodove i oslobađali robove. Njihov najpoznatiji pohod bio je 1615. godine kada su pod vodstvom Petra Konaševića – Sahajdačija razbili tursku flotu i zauzeli grad Kaffu (Teodozija), pritom oslobodivši robove.¹⁰¹ 1775. godine prestaju postojati kao zasebno tijelo te postaju dio Rusije.

⁹⁶Hadžihabrimović, *Pomorsko – trgovačka djelatnost ulcinjskih brodova od sredine XVII do kraja XVIII stoljeća*, str. 137

⁹⁷ Hadžihabrimović, *Pomorsko – trgovačka djelatnost ulcinjskih brodova od sredine XVII do kraja XVIII stoljeća*, str. 137-138

⁹⁸Hadžihabrimović, *Pomorsko – trgovačka djelatnost ulcinjskih brodova od sredine XVII do kraja XVIII stoljeća*, str. 138

⁹⁹Hadžihabrimović, *Pomorsko – trgovačka djelatnost ulcinjskih brodova od sredine XVII do kraja XVIII stoljeća*, str. 138

¹⁰⁰ Zelezniov, Volodimir, *Capital City of Liberties*, <http://day.kyiv.ua/en/article/history-and-i/capital-city-liberties>

¹⁰¹ Zelezniov, Volodimir, *Capital City of Liberties*, <http://day.kyiv.ua/en/article/history-and-i/capital-city-liberties>

Kina – Kao i sve ostale navedene strane, Kina je imala svoje pirate koji su se provlačili kroz razdoblja. Međutim, njihovo zlatno doba bilo je na početku 19. stoljeća za vrijeme Quing dinastije, kada je tzv „Piratskom koalicijom“ upravljao Cheng (u nekim zapisima Zheng) Yi i kasnije njegova žena Cheng Yi Sao. U početku su on i njegova žena te njihova posada bili kineski gusari u Vjetnamu a kasnije sa velikim brojem pripadnika opsjedali su more od Biserne rijeke do Tonkiškog zalijeva. Stekli su bogatstvo tako što su iznuđivali priobalne gradove, pljačkali brodove i reketarili trgovinske brodove koji su prevozili sol.¹⁰² Zbog toga što je Kina bila decentralizirana i nije imala jaku mornaricu, pirati su bili mnogo uspješniji i u većem broju nego na drugim područjima. Nakon što su pobijedili vladinu mornaricu pod vodstvom Bai Linga, Cheng Sao se okrenula prema lukama Canton i Macau, koje su bile europske trgovne luke sa Kinom. Napad na Canton je odbijen te se povukla sa dijelom Crvene flote na otok Langtau radi popravka broda.¹⁰³ Godine 1809. dočekala ih je portugalska flota sa Carskom mornaricom Kine kod luke Macau, koja se kroz par dana povećala a Crna flota s kojom je surađivala se predala vlastima. Iako su izgledi i vjetar bili protiv nje, tokom konstantnih napada, njezina flota je manevarski izbjegavala udarce a malenim brodicama je odijala zapaljivi teret od svojih brodova. Nakon 9 dana opsade, uspjela je isploviti i izbjeci prijetnju.¹⁰⁴ Nakon toga Cheng Sao je provela neko vrijeme boreći se protiv vlade i stranih brodova da bi na kraju dok je još imala prilike, zatražila primirje. Međutim, zahtjevala je potpunu amnestiju i legalizaciju svog stečenog vlasništva, na što vlada u početku nije pristala te je Cheng počela napadati priobalne gradove. Nakon toga je vlast popustila njezinim zahtjevima te se Cheng Sao umirovila otvorivši u Cantonu kockarnicu i bordel.¹⁰⁵ Učinila je to jer je shvatila da neće moći dugo držati prevlast. Cheng I Sao je jedan od rijetkih slučajeva žene-pirat i jedan od slučajeva pametnog upravljanja i strategije. Koristivši prednost morskih tjesnaca kao i decentraliziranost vlade te povoljne uvjete i taktiku, izbjegla je potpuno uništenje te se na vrijeme povukla i legalizirala svoje poslove, tako doživjevši starost. S druge strane, iako je povukla dobre poteze, neuspjeh kineske carske mornarice da zaustavi njezina djelovanja bio je očiti pokazatelj da Kina nije dovoljno pripremljena za vojno stanje, što će se u budućim Opiumskim ratovima protiv engleske pokazati veoma štetnim.

¹⁰² *Cheng I Sao – The Pirate Queen*, <https://www.youtube.com/watch?v=-p2lhxUqMMQ>

¹⁰³ *Chen I Sao – The Pirate Queen* <https://www.youtube.com/watch?v=-p2lhxUqMMQ>

¹⁰⁴ *Cheng I Sao – The Pirate Queen*, <https://www.youtube.com/watch?v=-p2lhxUqMMQ>

¹⁰⁵ *Cheng I Sao – The Pirate Queen*, <https://www.youtube.com/watch?v=-p2lhxUqMMQ>

Pogled na Zlatno doba i Novi vijek

Period od 16. do 19. stojeća poznat kao Novi vijek bilo je vrijeme velikih promjena i otkrića u povijesti. Nove zemlje su se pokazale pogodne za naseljavanje Europljana koji zbog različitih razloga nisu mogli ili željeli ostati u matičnoj državi. S druge strane, nove zemlje su bile rudnici bogatstva u novcu i dobrima koje su bile veoma tražene. Sirovine poput šećera, kakaa i pamuka koje su danas svakodnevnica nekoć su bile veoma cijenjena i skupa roba. Stoga nije bilo čudno da su velike europske države pokušale ostvariti primat nad trgovinom istih. Isti slučaj je vidljivi i u Kini te na Mediteranu, gdje su pirati s velikom lakoćom nego na zapadu parirali u trgovini soli i robljem te tako stekli bogatstvo. Teritorijalna širenja i osvajanja promijenili su sliku Europe ali i svijeta. Ipak, važno je napomenuti da razlozi zašto su gusari postajali pirati vuku korijene upravo iz te vlasti. Činjenica da je većina pirata poticala iz siromašnog i nepovoljnog položaja te da su kao gusari lako mogli biti odbačeni nakon što prestane njihova korist, poticala je sve veću ideju nezavisnosti. To se najviše osjetilo na Karibima, zbog velike udaljenosti od matične zemlje, kolonije nisu mogle efikasno kontrolirati kretanja i djelovanja svojih podanika. Ipak, razvijenost zapadnih zemalja vidi se u tome što iako udaljeni i s malim resursima, skoro svi pirati na Karibima su bili uhvaćeni i kažnjeni, dok na Mediteranu i Kini, gdje je vlast bila slaba ili je podržavala pirate, pripadnici ovih skupina su pored ogromnog bogatstva doživjeli mogućnost umirovljenja i uživanja u njemu. Primjer Cheng I Sao je poseban jer za razliku od ostalih poznatih osoba, ona je shvatila kada je vrijeme da se povuče i tako sačuvala svoj život i ušteđevinu; nešto što su pirati poput Crnobradog i Jacka Rackhama propustili jer se nisu povukli kad im je ponuđena amnestija. S vremenom, sve gusarske organizacije doživjele su svoj vrhunac i kraj jer promjenom životnog uređenja, kao što je kraj ropstva i osvajačkih pohoda, te organizacije gube svoju svrhu i način zarade pod zaštitom vlasti. Zbog toga što su postali odbačeni odlučili su nastaviti svoj posao na svoju ruku a djelovana i izgled pirata su ostavila dubok trag u povijesti država u kojima su operirali. No kako je vidljivo i ranije, pirati sa Kariba, Mediterana i Kine su se vodili istim principima te napadanjem brodova i priobalnih mjesta, iznudom i prijetnjom izvlačili novac zaradi osobne koristi, parirali u međunarodnoj trgovini i uzimali od službenih tijela njihova dobra, time nastavivši krug koji se provlači kroz povijest, kako je i ranije prikazano u ovom radu.

Piratski brodovi

Najvažniji element obavljanja piratskog posla bio je brod. Piratske skupine su koristile brodove koji su bili u opticaju onoga vremena, povijesno se mijenjajući u izgledu i načinu plovidbe. Od veslačkih galija do jedrenjaka, brodovi koji su plovili morima bili su svjedok trgovine i pljačke na moru, a njihov dizajn je pokazivao vještinu majstora brodograditelja i ljudi koji su njima upravljali.

Triremi – Antičko doba je bilo vrijeme u kojemu su isključivo vladale veslačke galije. Takvi brodovi su se odnosili na pokretnu snagu ljudstva koji su veslima stvarali pogon i brzinu. Najčešći brodovi u antičkom svijetu bili su triremi; brodovi s tri reda vesla raspoređeni na nižem, srednjem i višem dijelu broda.¹⁰⁶ Trireme su se razvile od ranijih birema i pentekontera koji su imali manji broj redova, a pored Grka koristili su ih Rimljani i Feničani. Najveću ulogu ostvarili su u Peloponezkom ratu i u bitci kod Salamine.¹⁰⁷ Triremi su bili dugački do 40 metara, širine 6 metara u najširem dijelu i imali su raspoređenu težinu. Raspored veslača i vrsta drveta korištena za gradnju trirema utjecala je da brodovi budu brzi, da rasporede težinu i da ih se lako sam obale može izvući konopcima.¹⁰⁸ Trireme su imale izdužen pramac poput kljuna što je služilo za probijanje trupa neprijateljskog broda a ukrašavali su prednji dio očima tako da je brod ličio na pticu.¹⁰⁹

Lemb – Ilirski gusari su poznati po tome što su koristili lemb, mali brod s jednim redom vesla, dok je ostala ilirska mornarica koristila uglavnom brodove liburne (liburna navica), koji su bili biremi.¹¹⁰ Nazivi *lembus* ili *lembos* koristili su Grci i Rimljani za sve malene brodove, a pored Ilira koristili su ih i Makedonci i Rimljani. Lemb je bio malen i brz, iako često nije imao jedra. Prema Polibiju mogao je nositi čak do 50 ljudi s posadom.¹¹¹ Pokazao se veoma korisnim Teutinim gusarima za brze napade i pljačke, kao i za ranije sukobe te su Iliri pomoću tih brodova okupirali grčke kolonije na Jadranu kako je ranije i spomenuto.

¹⁰⁶ Cassel, Lionel, *Ships and Seamen in the Ancient World*, Princeton University Press, US, 1986, str. 80

¹⁰⁷ Cassel, *Ships and Seamen in the Ancient World*, str. 82

¹⁰⁸ Cassel, *Ships and Seamen in the Ancient World*, str. 83-89

¹⁰⁹ Cassel, *Ships and Seamen in the Ancient World*, str. 90

¹¹⁰ Stipčević, Aleksandar, *Iliri: povijest, život i kultura*, Školska knjiga, Zagreb, 1989, str.232

¹¹¹ Stipčević, *Iliri: povijest, život i kultura*, str. 232-235

Drakar - Drakar, što u prijevodu znači zmaj, bilo je ime za vikinške brodove, iako je drakar bila jedna od podvrsta. Uobičajeni naziv je bio „dugi brod“ (eng. Longship). Drakari su bili dugački 23 metra, čak i dulje i široki oko 5 metara, sa jednim redom vesla.¹¹² Bili su zaobljenih vrhova, uski i sposobni za brzu plovidbu o morima i rijekama. Imali su najčešće jedan jarbol. Zaobljeni vrhovi su bili rezbareni i oblikovani u glavu zmaja ili zmije, odakle dolazi naziv.¹¹³ Moguće je da je ta zmija simbolizirala mitsku zmiju Jormunganda, ali nije potvrđeno. Iako relativno maleni, imali su raspoređenu težinu te su često imali mjesta za 20 do 30 ljudi, nekad i više koji su veslajući išli između 5 do 10 čvorova. Neki brodovi su bili veći i jači te su mogli primiti teret do 24 tona.¹¹⁴ Oba zaobljena vrha su omogućavala brodu da bude lako okretan i da plovi u oba smjera. Vikinzi i njihovi brodovi bili su pošast za zapadnoeuropske zemlje u Ranom srednjem vijeku.

Jedrenjaci – Tjekom Zlatnog razdoblja piratstva na Karibima i razdoblja bukanira prije njih, od sredine 17. do sredine 18. stoljeća, morima su vladali jedrenjaci kao i u Europi. Ovi brodovi su bili različitih veličina i dužina, od pramca s gredom do kraja oko 40-50 metara, 3 metra dubine te su mogli prenositi do 115 tona tereta.¹¹⁵ Imali su najčešće 3 jarbola s jedrima kako bi hvatali vjetar. Trup broda je bio šupalj¹¹⁶ te je unutrašnji prostor bio rezerviran za oružarnice, topove, kabine i spavaonice. Cijeli brod mogao je primiti do 60 članova posade. Pored velikih brodova, bukaniri su u početku koristili malene brodice na veslima za do 10 osoba koje su se nazivale *piragua*.¹¹⁷ Te brodice su se spuštale sa velikih jedrenjaka i bukaniri bi veslali do broda kako bi ga zauzeli. S vremenom su si priskrbili velike brodove koje su ukrade od španjolske mornarice. Pirati su također zarobili brodove ili bi pak kao mornari i bukaniri započeli pobunu te ako je bila uspješna, brod bi pripao njima.¹¹⁸ Donji dio broda je sadržavao kobilicu, tj uvijeni dio radi lakše plovidbe, koji bi se znao nakupiti algama i ostalim morskim svijetom, te je čišćenje i održavanje broda bilo prijeko potrebno, jer je taj morski svijet mogao utjecati na plovidbu i usporiti brod za čak 3 čvora.¹¹⁹ Brod je za vrijeme popravka bio najranjiviji a pirati nisu mogli zalaziti u velike državne luke i službeno popravljati brodove, kao što su to mogli bukaniri i mornarica.

¹¹² Mawer, *The Vikings*, str.93

¹¹³ Mawer, *The Vikings*, str. 93

¹¹⁴ Mawer, *The Vikings*, str. 94

¹¹⁵ Konstam, *Scrounge of the Seas*, str. 127

¹¹⁶ Konstam, *Scrounge of the Seas*, str. 127 - 128

¹¹⁷ Konstam, *Scrounge of the Seas*, str. 124

¹¹⁸ Konstam, *Scrounge of the Seas*, str. 113 - 115

¹¹⁹ Konstam, *Scrounge of the Seas*, str. 109-110

Piratsko oružje

Kao i svako oružano tijelo, pirati su koristili različite tipove oružja kako bi prijetnjom i silom ostvarili svoj cilj i obranili se od mornarice i plaćenika brodova koje su napadali. Dok su Antika i Srednji vijek bile periodi s potpunom dominacijom hladnog oružja u Europi, gusari i pirati na Karibima su kombinirali hladno i vatreno oružje koje je tek ulazilo u službu, s ciljem postizanja dobrog efekta napada.

Hladno oružje - Posade brodova su koristili hladno oružje svih veličina i najmena za napad na brod i obranu svoga ukoliko bi se neprijatelj ukrcao na njega. Među njima su bile svakojake oštrice, mačevi, sjekire, koplja i ostalo. Jedna vojna taktika u starom Egiptu bila je da se brod kukakama privuče dovoljno blizu za blisku borbu oštricama. Druga taktika je bila da strijelci sa obale ili suprotnog broda rafalom strijela smanji brojčano stanje posade radi lakšeg bliskog okršaja.¹²⁰ Neki narodi su bili poznati po svome oružju koje su nosili u bitke. Tako su Vikinzi pored svojih brodova bili poznati i po sjekirama koje su koristili a Iliri i njihovi gusari su koristili kratki mač zvan *sica* (čitaj sika).¹²¹ Radi se o kratkoj, zaobljenoj oštrici za sječivom na samo jednoj strani, poput sablje¹²², koja je lakše sjekla nego rimski gladiusi, te je pravljena da posječe pored oklopa ili na dijelu bez zaštite. Na Karibima, bukaniri su koristi oružje poznato kao *cutlass* (mornarska sablja). Kao i svaka sablja bila je zaobljena s jednim sječivo i čest izbor gusara, dok je španjolska mornarica koristila tanke, dvosjekle mačeve,¹²³ koji su u praksi bili više za vježbanje mačevanja nego za bitku, dok su mornarske sablje bile veoma korisne u bliskoj borbi na brodovima. Španjolska vojska je također koristila koplja sa oštricom sjekire po strani, nešto što su bukaniri rjeđe koristili, uglavnom tokom napada na tvrđavu na kopnu.¹²⁴ Bukaniri nisu imali određenu doktrinu ili pravila kao u vojsci koje će oružje kada koristiti i kako, a puno njih je posjedovalo ili kupovalo oružje privatno te su tako imali slobodan izbor i vješto ga koristili za svoje pohode.

¹²⁰ Buttery, *Armies and Enemies of Ancient Egypt and Assyria*, str. 28

¹²¹ Stipčević, *Iliri: povijest, život i kultura*, str. 236

¹²² Stipčević, *Iliri: povijest, život i kultura*, str. 237

¹²³ Konstam, *Scrounge of the Seas*, str. 38-39

¹²⁴ Konstam, *Scrounge of the Seas*, str. 39

Vatreno oružje - Svojom pojavom u povijesti, vatreno oružje je predstavljalo revoluciju u ratovanju zbog svoje sile i probojnosti te manje težine od hladnog oružja. Ipak, prvotno vatreno oružje koje je pucalo na crni barut bilo je veoma nepouzđano i imalo je tehničkih problema koji su riješeni tek u drugoj polovici 19. stoljeća. Pošto nije postojala standardna kapisla, projektil i barut su se punili zasebno i nabijali prije svakog pucnja, što je bio dugotrajan posao a crni barut koji je osjetljiv na vlagu bio je beskoristan na kiši i u vlažnim uvjetima.¹²⁵ Pirati su kao ilegalno tijelo ovisili sami o nabavci i popravljanju kao i održavanju oružja na pučini te punjenju. Ipak, pirati, gusari i mornarica su koristili vatreno oružje što su bolje mogli jer su za razliku od kopnene vojske djelovali u manjem broju i time stvorili veću prednost. Koristili su razne vrste mušketa i kubura različitih veličina i oblika¹²⁶ kao i mornarice s kojima su se borili. Često su imali pripremljenu količinu baruta sa projektilom umotano u papir kako bi brže punili oružje.¹²⁷ Jedno od popularnijih oružja za bitku i lov bio je *blunderbuss*,¹²⁸ (engleska izvedenica od nizozemske riječi *donderbus*, što znači gromoviti štap). Radi se o kratkoj mušketa sa proširenom cijevi, poput lijevka¹²⁹ koja se lakše punila sa više kugli odjednom i djelovala je poput sačmarice s velikom razornom moći, te je bila popularna u bliskoj borbi i među gusarima i piratima. Od velike važnosti su bili i topovi u samom brodu. Taktika gusara i pirata nije bila da se brod u potpunosti potopi, već samo da se ošteti ili u najboljem slučaju da se posada broda preda¹³⁰ kako bi mogli uzeti plijen. Bukaniri bi najčešće preplavili palubu i vatrenim oružjem smanjili broj neprijateljskih mornara dok ih je njihov brod pokrивao paljbom. Pomoću malenih brodova *piragua*, bukaniri su se za vrijeme bitke neopaženo mogli približiti brodu te ukrcavši se, otvoriti vatru iz kubura i kratkog oružja koje su posjedovali po dva-tri komada, desetkujući španjolsku posadu, nakon čega bi povukli sablje i krenuli u blisku borbu.¹³¹ Ovakva taktika je imala razoran učinak te su u velikom broju slučajeva bukaniri, a kasnije i pirati koji su koristili iste taktike, bili uspješni u svom poslu. Nemoguće je bilo voditi cijelu borbu vatrenim oružjem zbog tehničkih poteškoća. Ipak, njegova upotreba od strane bukanira bila je uvod u novo doba i ubrzo pokazala da vatreno oružje stvara veliku prednost u bitkama zbog čega se sve više i više zemalja okretalo prema njemu i njegovoj upotrebi na kopnu i na moru.

¹²⁵ Konstam, *Scrounge of the Seas*, str. 37

¹²⁶ Konstam, *Scrounge of the Seas*, str. 37-38

¹²⁷ Konstam, *Scrounge of the Seas*, str. 38

¹²⁸ Konstam, *Scrounge of the Seas*, str. 28

¹²⁹ Konstam, *Scrounge of the Seas*, str. 28

¹³⁰ Konstam, *Scrounge of the Seas*, str. 48

¹³¹ Konstam, *Scrounge of the Seas*, str. 40

Piratska posada i piratski kod

Piratska posada je bila ujedinjena i organizirana te je kao jedno zajedničko tijelo bila uspješna u svojim aktivnostima. Pored velikog plijena, ideja o slobodi i nezavisnosti bila je primamljiva mnogima zbog čega su se odlučili na piratstvo. Glava piratske posade bili su kapetan i prvi časnik (eng. *Quatermaster*). Obojica su bili birani glasanjem te su jedan drugome bili protuteža. Također, obojica su mogli biti smjenjeni glasanjem.¹³² Ukoliko se većina složi oko izbora kapetana i prvog časnika, tada kapetan ima potpunu kontrolu nad brodom i može kažnjavati prijestupe i izdaju, dok je prvi časnik zadužen za raspodjelu plijena, uređenje broda i aktivnosti na njemu.¹³³ Ostali članovi posade bili su kormilar, vođa brodice i osmatrač koji su bili navigacija, vođa palube koji se brinuo o njoj, topnici i oružari, mornari, tesari i u nekim slučajevima kirurzi i kuhari.¹³⁴ Svi članovi posade su se ponašali u skladu sa tzv „piratskim kodom“ tj. skupom pravila ponašanja na brodu. Slična ponašanja imali su i bukaniri te su ih napismeno stavljali na papir, dok bi pirati svoje sprovodili usmeno ili uništavali nakon nekog vremena,¹³⁵ kako ne bi dospjeli u ruke vlasti kao dokaz protiv njih. Piratski kod davao je svakom članu slobodu glasanja za odluke koje je sprovodila posada i pravo na dio plijena i propisanu količinu hrane, tkanine,alkohola i duhana kao i na otplatu u slučaju teže povrede ili gubitka dijela tijela.¹³⁶ Ostale točke koda uključivali su zabranu igara na sreću, zabranu dovođenja žena na brod, kraj svih društvenih aktivnosti unutar broda nakon 8 sati uvečer (s iznimkom da se iste, poput opijanja i drugih sprovode na palubi), redovito održavanje oružja i obavljanje propisanih dužnosti te regulacije za rješavanje sukoba na kopnu.¹³⁷ Ova pravila su namjenjena da se stvori red u posadi a bila su i primjer demokracije u vrijeme kada to nije bilo uobičajeno. Pravila su varirala od kapetana do kapetana; neki su bili demokratski orijentirani i prihvaćali su bivše crnačke robove, dok su ih drugi prodavali u roblje kao i bivši robovlasnici.¹³⁸ Ipak, mogućnost izbora, veća sloboda i veći udio plijena reguliran ovim pravilima bio je primamljiv za većinu.

¹³² Konstam, *Scrounge of the Seas*, str. 146-149

¹³³ Konstam, *Scrounge of the Seas*, str. 146-149

¹³⁴ Konstam, *Scrounge of the Seas*, str. 149

¹³⁵ Konstam, *Scrounge of the Seas*, str. 146

¹³⁶ Konstam, *Scrounge of the Seas*, str. 149

¹³⁷ Konstam, *Scrounge of the Seas*, str. 149

¹³⁸ Konstam, *Scrounge of the Seas*, str. 88

Hrana i higijenski uvjeti na moru

Sve mornarske frakcije su imale iste probleme vezane za prehranu i higijenu na moru, što je rezultiralo velikim brojem bolesti i smrtnih slučajeva. U periodu 17. i 18. stoljeća osobna higijena je bila često zanemarivana, pogotovo na moru gdje nije bilo prostora ili mogućnosti. Posada se često hranila keksima, usoljenim mesom, kiselim kupusom i sirom, kao i ribom i plodovima mora koje su mogli uhvatiti. Nedostatak svježeg voća i povrća koje se brzo kvarilo u pomorskim uvjetima doprinjelo je razvoju bolesti zvanj skorbut, koja se očitovala krvarenjem i oticanjem zubnog mesa te plikovima na nogama.¹³⁹ Skorbut se uzrokuje nedostatkom vitamina C koji se nalazi u svježem voću te je u ono vrijeme bilježio veliku smrtnost. S vremenom je otkriveno da se može spriječiti regularnom dozom limunovog soka.¹⁴⁰ Ostale bolesti ključivali su grižu, sepsu i ostale infekcije¹⁴¹ koje su uzrokovane lošim higijenskim uvjetima i slabom liječničkom praksom. Zbog toga bi pirati često prisilili doktore i kirurge da plove s njima kako bi liječili posadu. Piratima je veliki problem bio regularna nabavka namirnica i higijenskih potrebstina pošto nisu mogli svraćati u velike luke kao što su to mogli bukaniri. Često su jeli kekse pomiješane sa ostacima i alkoholom. Drugo popularno jelo na piratskom brodu bio je tzv. *salmagundi*; meso svih vrsta uključujući ptice i kornjače pomiješano sa ukiseljenim povrćem, lukom, maslinama, incunima, marinirano u jakom vinu i začinjeno soli, paprom, ulju octu, zrnama gorušice i ostalim začinima.¹⁴² Popularna pića su bila vino pivo i rum, koji je uvijek bio dobro traženi plijen. Pirati su miješali alkohol zbog nedostatka u količini te tako stvorili svoje koktele. Jedan primjer je *Sir Cloudesley*, što je bilo pivo pomiješano s rakijom ili nekim jakim pićem, začinjeno ili zaslađeno s malo limnovog soka.¹⁴³ Alkoholna pića su bila česta pojava na brodovima jer je voda bila u ograničenim količinama i racionalno se morala rasporediti.

¹³⁹ Lamb, Jonathan, *Preserving the Self in the South Seas; 1680-1840*, University of Chicago Press, US, 2001, str. 117

¹⁴⁰ Lamb, *Preserving the Self in the South Seas; 1680 – 1840*, str. 117

¹⁴¹ Lamb, *Preserving the Self in the South Seas; 1680 – 1840*, str. 118

¹⁴² Kuhn, *Life Under Jolly Roger*, str. 54

¹⁴³ Kuhn, *Life Under Jolly Roger*, str. 54-55

Kazna za piratstvo

Mnogi pirati su bili svjesni da s vremenom, ukoliko ne poginu u bitci ili ne umru od bolesti na moru, vlasti će ih kad-tad uhvatiti i suditi im. William Kidd je stvorio poznati piratski stereotip; nesiguran hoće li ga vlasti uhvatiti i kada, zakopao je svoje blago na otoku Garnier u blizini New Yorka.¹⁴⁴ Pošto je piratski problem bio problem države, vlasti u kolonijama su oformile admiralsku komisiju koja bi sudila uhvaćenim piratima. Kapetani i prvi časnici bi bili pogubljeni, najčešće na vješalima, te bi njihova tijela služila kao upozorenje svima koji su se htjeli okrenuti piratstvu.¹⁴⁵ Mrtvo tijelo kapetana bi odnijeli do obale da ga plima ispere tri puta a zatim stavili u kavez ili okačili o zidine da ga svi mogu vdjeti. Ostali članovi posade bi bili pogubljeni kao primjer, ili bi služili teške zatvorske kazne, često radeći na plantažama i rudnicima zapadnoindijske kompanije.¹⁴⁶ Crni pirati bi bili prodani u roblje dok su neki članovi posade mogli biti i oslobođeni, najčešće oni koji su prisiljeni da se pridruže piratskoj posadi pod prijetnjom smrti.

Nakon pogubljenja velikog broja kapetana oko 1730. godine, piratske aktivnosti se uvelike smanjuju što ozačava kraj Zlatnog doba. Dana 16. travnja 1856. godine europske sile su potpisale tzv. Parišku deklaraciju, kojom se službeno u potpunosti zabranilo gusarenje te su uvedene restriktivne mjere poput morske blokade.¹⁴⁷ Tokom sljedećih ratova europske sile nisu zapošljavale gusare Ali ipak pošast mora je i dalje ostala u jednom obliku ili drugom. U Americi gusari koji su podržavali nezavisnost SAD-a su tokom revolucije 1775. godine i rata 1814. godine vodili borbe protiv engleske vlasti¹⁴⁸ a isto tako su brodovi Konfederacije djelovali kao piratsko tijelo protiv Unije u Američkom građanskom ratu. Ipak, SAD se prihvatio odredbe Pariške deklaracije te je sa svojom mornaricom djelovao u vojnim akcijama protiv berberskih pirata, bombardirajući Alžir.¹⁴⁹ Sve u svemu, tokom 19. stoljeća promjene u svijetu i civilizacijama dovele su do ukidanja praksi kao što su ropstvo, piratstvo i ostale, a svjetski poredak i mir se održavao, ili pokušao održati dogovorima i vojnim djelovanjima službene vojske neke od država.

¹⁴⁴ Konstam, *Scrounge of the Seas*, str. 102

¹⁴⁵ Konstam, *Scrounge of the Seas*, str. 157

¹⁴⁶ Konstam, *Scrounge of the Seas*, str. 158-159

¹⁴⁷ Thompson, *Mercenaries, Pirates and Sovereigns*; str. 69-70

¹⁴⁸ Thompson, *Mercenaries, Pirates and Sovereigns*, str. 25

¹⁴⁹ Thompson, *Mercenaries, Pirates and Sovereigns*, str. 107-108

Piratska obilježja

Jedan od najprepoznatljivih simbola piratskog broda bez kojeg ne možemo zamisliti pirate bila je piratska zastava. Crna zastava sa lubanjom i prekrštenim kostima, poznata pod nazivom Jolly Roger (eng. Veseli Roger) još u Zlatno doba nosila je očito značenje. U početku, brodovi i mornarica su koristili nacionalne simbole i državne zastave s kojima su plovi (npr. Tudorske ruže za Englesku, križevi za Španjolsku itd.) a često bi plovili i pod tuđim zastavama.¹⁵⁰ Bukaniri i ostali gusari su najčešće na svojim brodovima isticali crvenu zastavu. Crvena boja je bila znak upozorenja što je simboliziralo upozorenje na loš ishod ukoliko se posada broda ne preda.¹⁵¹ Što se tiče Jolly Rogera, postoji nekoliko mišljenja o tome kako je nastalo ime. Neki izvori navode da je Roger izvedenica od *rouge* (franc. crveno) što simbolizira porijeklo pirata nastalih od bukanira bivših gusara, dok drugi izvori navode da je „roger“ bio nazivu Engleskoj u to vrijeme za skitnicu i beskućnika.¹⁵² U svakom slučaju, zastava je bila glavni element psihološkog ratovanja i utjecaja na druge brodove. Slike lubanje i kostiju kao i crna podloga bile su simbol smrti i opasnosti, kao što je danas simbol na otrovnim tvarima, te u vrijeme velike nepismenosti ovaj simbolizam je predstavljao njihove namjere.¹⁵³ Pirati su svojom zastavom isticali da se ne boje smrti i da je siju svakom tko se bude opirao njihovim ciljevima. Postojale su zastave sa cijelim kosturima koji drže koplja i pehare davajući simboličnu sliku nadolazeće smrti koja slijedi.¹⁵⁴ Crna boja je osim smrti mogla simbolizirati i nezavisnost, pošto su sve državne zastave imale nekakve boje a nijedna nije bila crna. Nema direktnih dokaza da su pirati bili okultisti, čak su njihovi simboli smrti bili povezani s kršćanskim viđenjem svijeta i *memento mori* (lat. sjeti se smrti) pogledima.¹⁵⁵ Ipak, kao nezavisno tijelo koje se odreklo svoje države, tako su se odrekli državnih aparata uključujući i Crkvu, Mnogi bukaniri su započeli svoju gusarsku a kasnije i piratsku karijeru upravo zbog religijske borbe i mržnje prema katoličkim Španjolcima.

¹⁵⁰ Konstam, *Scrounge of the Seas*, str. 151-152

¹⁵¹ Konstam, *Scrounge of the Seas*, str. 153

¹⁵² Konstam, *Scrounge of the Seas*, str. 154

¹⁵³ Konstam, *Scrounge of the Seas*, str. 154

¹⁵⁴ Konstam, *Scrounge of the Seas*, str. 155

¹⁵⁵ Konstam, *Scrounge of the Seas*, str. 153

Nasljeđe pirata

Piratstvo postoji i danas te predstavlja problem za međunarodnu trgovinu i turizam. Aktivni su na području Somalije i oko rta Afrike.¹⁵⁶ i Jugoistočne Azije. Koristeći moderne brodove i oružje nastavljaju zanat svojih prethodnika. Jedan takav primjer prikazan u filmskoj industriji je sovjetski film iz 1979. godine *Pirati XX.stoljeća*, koji uz punu ozbiljost prikazuje moderne pirate kako pljačkaju trgovačke i službene brodove koji prenose medicinski opijum koji prodaju na crnom tržištu, te da surađuju sa terorističkim organizacijama i gerilcima diljem svjetskih ratišta.¹⁵⁷

Ipak, za većinu europskih i svjetskih država, pirati nisu aktualna pojava a njihova kultura i utjecaj svakodnevno se vide u zabavnim elementima i trenucima života. Česte su teme maškara i dječjih rođendana kao i vožnji u lunaparku. Elementi karipskih gusara i pirati postali su prepoznatljiv brend. U svijetu medija, pirati su okupirali filmsku i glazbenu industriju sa prepoznatljivim elementima kao što su odjeća, zastava, oružje i brodovi koji su korišteni za vrijeme Zlatnog doba, pomiješani s bajkama i mitovima koji su kružili među stanovnicima i piratima Kariba. Upravo zato što su pirati s Kariba ili najviše opisani i dokumentirani u povijesnim izvorima te velika pojava na području otoka u Karipsko moru, njihovi elementi i elementi njihovih života se koriste u romantiziranom izdanju za zabavu i industrije zabave, poput filmova, igrica i glazbe. To je potpuna proturječnost pravim piratima koji operiraju u siromašnijim dijelovima svijeta s ciljem stvaranja profita a na štetu trgovaca i pomoraca, kao i nevinih žrtava koji padaju u njihovo zarobljeništvo i gube živote pod njihovom čizmom. Kao što je vidljivo i u ranijim primjerima, piratstvo je jedan od najstarijih zanata. Od početka do današnjih dana razvijene civilizacije koje su predstavljale red i poredak bile su protuteža piratima, razbojnicima i ostalim frakcijama. Upravo zbog siromaštva i nedostatka jake državne vlasti, kao i prilike koja se predstavlja, pirati danas kao i u ranija vremena koriste mogućnosti da napadnu brodove ili priobalna mjesta, pljačkavši i iznudevši novac i materijalna sredstva u svoju korist.

¹⁵⁶ *Pirates of Somalia; Crime Documentary*, <https://www.youtube.com/watch?v=yEiDDCuIHjg>

¹⁵⁷ *Pirati XX stoljeća* <https://www.youtube.com/watch?v=QotyCFXOzPE>

Zaključak

Kao sveopći zaključak na navedenu temu, možemo zaključiti nekoliko elemenata koji se provlače kroz sve gore spomenute teme i periode. Piratstvo ili praksa pljačkanja brodova postoji koliko i civilizacija, čak i danas, iako nije prisutna u europskoj i zapadnoj sferi događaja. Zbog razvijene tehnologije i povezanosti kao i ekonomski boljih mogućnosti, piratstvo kao prijetnja je ograničena na zemlje Trećeg svijeta koje se bore sa velikim siromaštvom i problemima preživljavanja. Nadalje, iz navedenih primjera vidljivo je kako je teško razlučiti između gusara i pirata kod povijesnih primjera upravo zbog toga što dolazi do konstantnog miješanja i prelaska iz jedne grupe u drugu. Ovaj fenomen se najviše osjetio na Karibima, gdje je najviše i dokumentiran, te se zbog utjecaja Zapada na medije, najviše i propagira. Ipak, vidljivo je da određena skupina ljudi može biti pogodna za vlast te su tako Narodi s mora, Vikinzi i ostali, koji su bili neprijatelji službene vlasti i civilizacije, često ulazili kao plaćenici u vojsku i gardu tih zemalja. Na Karibima posao gusarenja su obavljali ljudi koji su navikli na teške uvjete i preživljavanje, sposobni lovci i traperi, kao i kriminalci i kažnjivci te nepoželjni. Mnogo je razloga zašto su se ti ljudi odlučili na gusarenje i kasnije piratstvo, a najčešći razlozi pored novca i preživljavanja bila je i emancipacija. Bukaniri su bili svjesni da neće sami preživjeti dugo i da kao nepoželjni element u društvu mogu lako završiti svoj život neslavno. Stoga su se odlučili prilagoditi djelomično vladajućem sloju i potpomagati u njihovim ciljevima. Zanimljivo je da su nakon što bi postali nepoželjni po drugi put, gusari odlučili protestirati protiv bivših poslodavaca. Principi glasanja i kompenzacije za ranjavanje su vidljivi kao veoma demokratske i socijalne ideje, a na bazi državnog aprata uspostavljeni tek prije 50-tak godina u europskim zemljama. Također je zanimljivo isčitati ljudsku psihologiju i težnje koje se pokazuju univerzalne uz neke razlike između prijašnjih razdoblja i danas. Pošto određena vlast diktira elemente ponašanja, oznaka pirata može biti veoma individualna, često naglašavajući brutalnost u sprovođenju postupaka. Za kraj, možemo zaključiti da će piratstvo, u manjoj ili većoj mjeri postojati i dalje, upravo zbog uređenja statusa u svijetu. Siromaštvo, problemi i održavi i manjak jake vlasti i sile kojom bi se održavala dovodi do slobode u izboru a prilika u obliku brodova koji plove određenim teritorijima stvara mogućnost piratskih aktivnosti. Za većinu zemalja ipak, pirati su stvar prošlosti i neki oblik kostimirane zabave, podsjetnik na stara vremena i romantizirana priča o antiherojima koji su težili boljem svijetu, što iako djelomično istina, u stvarnosti predstavlja iskrivljenu sliku jedne od najstarijih zanimanja u ljudskoj povijesti.

Literatura

- Bjork, David K., *Piracy in the Baltic; 1375-1398*, Speculum, Vol.18, No.1, US, 1943
- Budak, Neven, *Prva stoljeća Hrvatske*, Hrvatska sveučilišna naknada, Zagreb, 1994
- Buttery, Alan, *Amries nad Enemies of Ancient Egypt and Assyria*, Wargames Research Group, UK, 2009
- Cassel. Lionel, *Ships and Seamen in the Ancient World*, Princeton University Press, US, 1986
- Cheng I Sao – *The Pirate Queen* <https://www.youtube.com/watch?v=-p2lhxUqMMQ>
- Chilsholm, Hugh, *Encyclopaedia Britannica 6*, Cambridge University Press, UK, 2015
- Davis, Robert C, *Christian Slaves, Muslim Masters; White Slavery in the Mediterraen*, Ohio State University, US, 2010
- De Souza, Philip, *Piracy in the Graeco-Roman World*, Cambridge University Press, UK, 1999
- Decombe, Laura, *Pirate Women; The Princesses, Prostitutes and Privateers Who Ruled the Seven Seas*, Chicago University Press, US, 2017
- Hadžihabrimović, Maksut, Dž, *Pomorska – trgovačka djelatnost ulcinjskih brodova od sredine XVII. Do kraja XVIII. stoljeća*, Naše more 31, 1984
- Jamieson, Alan G, *Lords of the Sea; A History of Barbary Corsairs*, Reaktion Books, UK, 2012
- Konstam, Angus, *Scrounge of the Seas; Buccaneers, Pirates and Privateers*, Osprey, US, 2007
- Kotar, Nicholas, *Ushkuiniki; The Last Pirates of Old Rus*, 2016
<http://nicholaskotar.com/2016/06/10/lastpiratesrus/>
- Lamb, Jonathan, *Preserving the Self, in the South Seas; 1680-1840*, University of Chicago Press, US, 2001

- Mawer, Allen, *The Vikings*, Cambridge University press, UK, 1913
- Oxford Dictionary
<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/piracy?q=piracy>
- Piracy and Slave Trading in Action in Hellenic and Classical Greece*
<http://www.revistas.usp.br/marenostrum/article/view/155855/155020>
- Pirates of Somalia; Crime Documentary*, <https://www.youtube.com/watch?v=yEiDDCuIHjg>
- Pirati XX. Stoljeća* <https://www.youtube.com/watch?v=QotyCFXOzPE>
- Plutarh, *Život Julija Cezara*
http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Caesar*.html#1
- Polibije, *Histories*, Reprint Bloomington, US, 1962
- Skupina autora, *The Philistines and Other Sea People in Text and Archeology*, Society of Biblical Literature, UK, 2013
- The Pirats of Saint Tropez*
<https://web.archive.org/web/20010622192246/http://www.geocities.com/athens/troy/4040/pirates.htm>
- Thompson, James W., *Early Trade Between the Germans and the Slavs*, The Journal of Political Economy, US, 1922
- Thompson, Janice, E., *Mercenaries, Pirates nad Sovereigns*, Princeton University Press, US, 1994
- Viking, Lexico Dictionary <https://www.lexico.com/definition/viking>
- Zelevniov, Volodimir, *Capital City of Liberties*, <http://day.kyiv.ua/en/article/history-and-i/capital-city-liberties>